

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Гуманітарно-правовий факультет

Кафедра психології

Кваліфікаційна робота

(тип кваліфікаційної роботи)

Магістр

(освітнійступінь)

на тему «Особливості емоційної сфери внутрішніх переселенців під час воєнних дій в Україні»

ХАІ.704.7-96п1.22О.053.9749574 КР

Виконав: здобувач (ка) б курсу групи №7-96п1

Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

(код та найменування)

Спеціальність 053 «Психологія»

(код та найменування)

Освітня програма «Психологічне консультування та психотерапія»

(найменування)

Баль Т.Б.

(прізвище та ініціали здобувача (ки))

Керівник: Гулий Ю.І.

(прізвище та ініціали)

Рецензент: Приходько Д.П.

(прізвище та ініціали)

Міністерство освіти і науки України
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Факультет Гуманітарно-правовий факультет
Кафедра психології
Рівень вищої освіти другий магістерський
Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
(код і найменування)
Спеціальність 053 «Психологія»
(код і найменування)
Освітня програма «Психологічне консультування та психотерапія
(найменування)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Ю. І. Гулий

(підпис)

(ініціали та прізвище)

«01» вересня 2022 р.

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Баль Тамара Борисівна

(прізвище, ім'я та по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи «Особливості емоційної сфери внутрішніх переселенців під час воєнних дій в Україні»

керівник кваліфікаційної роботи Гулий Юрій Іванович, кандидат психологічних наук, доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом Університету №1586-уч від «17» листопада 2022 року.

2. Термін подання здобувачем кваліфікаційної роботи «18» грудня 2022 р.

3. Вихідні дані до роботи: виявити особливості емоційної сфери внутрішніх переселенців під час воєнних дій в Україні.

4. Зміст пояснювальної записки (перелік завдань, які потрібно розв'язати) :

здійснити теоретичний аналіз літератури по проблематиці емоційної сфери, розкрити поняття та складові емоційної сфери в роботах вітчизняних та зарубіжних авторів;

розкрити особливості емоційної сфери особистості в екстремальних ситуаціях;

визначити основні компоненти емоційної сфери ВПО;

виявити на базі порівняльного аналізу специфічні ознаки компонентів емоційної сфери ВПО.

5. Перелік графічного матеріалу: _____

Рис.11

Табл.15

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	Завдання Прийняв
1	<i>Гулий Ю.І.</i>	11.10.22	15.10.22
2	<i>Гулий Ю.І.</i>	18.10.22-	23.10.22
3	<i>Гулий Ю.І.</i>	15.11. 22-	22.11.22

Нормоконтроль _____ С. В. Кузьміна «18» грудня 2022 р.
(підпис) (ініціали та прізвище)

7. Дата видачі завдання «01» вересня 2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів кваліфікаційної роботи	Примітка
1.	Затвердження теми, мети та завдань дипломної роботи	01.09.22-07.10.22	
2.	Складання плану роботи	08.10.22-10.10.22	
3.	Аналіз літературних джерел. Написання першого розділу дипломної роботи	11.10.22-15.10.22	
4.	Визначення психодіагностичного інструментарія для проведення практичної частини дослідження . Написання другого розділу дипломної роботи.	18.10.22-23.10.22	
5.	Проведення практичної частини дослідження.	24.10.22-07.11.22	
6.	Статистична обробка отриманих даних.	08.11.22-12.11.22	
7.	Написання третього розділу дипломної роботи.	15.11. 22-22.11.22	
8.	Написання загальних висновків. Оформлення списку використаних літературних джерел, додадку(ків) та змісту.	23.11. 22-29.11.22	
9.	Передзахист.	30.11.2022-01.12.22	
10.	Внесення коректив до тесту дипломної роботи.	02.12.22-11.12.22	
11.	Оформлення та підписання відповідної документації(висновок керівника, висновок кафедри, рецензія та довідка на предмет наявності порушень академічної доброчесності)	12.12.22-17.12.22	
12.	Підготовка електронної презентації та тексту доповіді.	14.12.22-17.12.22	
13.	Строк подання студентом роботи на кафедрі.	18.12.22	
14.	Захист.	20.12.22-21.12.22	

Здобувач

_____ (підпис)

Т.Б.Баль

_____ (ініціали та прізвище)

Керівник кваліфікаційної роботи

_____ (підпис)

Ю.І.Гулий

_____ (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота. 65 с., 15 табл., 11 рис., 4 дод., 36 джерел

Ключові слова: ЕМОЦІЙНА СФЕРА, ЕМОЦІЇ, ЕКСТРЕМАЛЬНІ СИТУАЦІЇ, ТРИВОЖНІСТЬ, САМОПОЧУТТЯ.

Об'єкт дослідження – емоційна сфера внутрішніх переселенців під час воєнних дій в Україні. Предмет дослідження – особливості емоційної сфери внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні під час воєнних дій. Мета роботи – полягає в тому, щоб теоретично проаналізувати та експериментально дослідити особливості емоційної сфери внутрішніх переселенців під час воєнних дій в Україні.

Висновки: емпіричне дослідження проводилося протягом вересня-листопада 2022 року та включало кілька етапів. Саме дослідження було реалізовано у три етапи: підготовчий; діагностичний; аналітичний. На першому етапі було проведено аналіз вітчизняної та зарубіжної наукової літератури з проблеми дослідження, визначені актуальність, об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження, сформовано план дослідження. Відповідно до мети дослідження за результатами анкетування усі респонденти були поділені на дві групи: першу групу склали 30 осіб, які на момент участі в дослідженні мали офіційний статус тимчасово переміщеної особи, з них 11 (37%) чоловіків, 19 жінок (63%); другу групу склали 30 осіб з числа місцевих жителів м.Черкаси, з них 10 (33%) чоловіків, 20 (67%) жінок. Порівняльний аналіз результатів в досліджуваних групах показав, що досліджувані групи відрізняються між собою за усіма базовими емоціями: групи відрізняють між собою мірою рівня депресії, індексами позитивних та негативних емоцій, індексом тривожно-депресивних проявів, емоціями: інтересом, радістю, здивуванням, горем, гнівом, відразою, презирством, страхом та соромом. За рештою показників: ситуативна та особистісна тривожність, активність, самопочуття, настрої внутрішньо переміщені особи не відрізняються від досліджуваних місцевих мешканців.

Diploma thesis. 65 pages, 15 tables, 11 figures, 4 appendices, 36 sources

Keywords: EMOTIONAL SPHERE, EMOTIONS, EXTREME SITUATIONS, ANXIETY, WELL-BEING.

The object of the research is the emotional sphere of internally displaced persons during the hostilities in Ukraine. The subject of the research is the features of the emotional sphere of internally displaced persons (IDPs) in Ukraine during the hostilities. The purpose of the research is to theoretically analyze and experimentally investigate the features of the emotional sphere of internally displaced persons during the hostilities in Ukraine.

Conclusions: the empirical study was conducted during September-November 2022 period and included several stages. The research itself was implemented in three stages: preparatory; diagnostic; and analytical. In the first stage, an analysis of domestic and foreign scientific literature on the research problem was carried out, the relevance, object, subject, purpose, and objectives of the research were determined, and a research plan was formed. According to the purpose of the research, based on the results of the questionnaire, all respondents were divided into two groups: the first group consisted of 30 people who at the time of participation in the study had the official status of a temporarily displaced person, of whom 11 (37%) were men, 19 were women (63%); the second group consisted of 30 local residents of Cherkasy, of whom 10 (33%) were men, 20 (67%) were women. A comparative analysis of the results in the studied groups showed that the studied groups differ among themselves in all basic emotions: the groups differ in the degree of depression level, indices of positive and negative emotions, index of anxiety-depressive manifestations, emotions: interest, joy, surprise, grief, anger, disgust, contempt, fear and shame. According to the rest of the indicators: situational and personal anxiety, activity, well-being, and mood, internally displaced persons do not differ from the studied local residents.

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМАТИКИ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ.....	6
1.1. Поняття та складові емоційної сфери в роботах вітчизняних та зарубіжних авторів.....	6
1.2. Особливості емоційної сфери особистості в екстремальних ситуаціях.....	14
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ.....	21
2.1. Процедура дослідження внутрішньо переміщених осіб.....	21
2.2. Вибірка та методи дослідження емоційної сфери внутрішньо переміщених осіб.....	22
РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ТЕСТУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ.....	26
3.1 Загальні показники тестування.....	26
3.1.1. Прояв емоцій внутрішньо переміщених осіб.....	26
3.1.2. Вираженість депресії ВПО.....	29
3.1.3. Особливості тривожності ВПО.....	31
3.1.4. Оцінка самопочуття, активності та настрою.....	37
3.2 Кореляційний зв'язок компонентів емоційної сфери.....	39
3.3. Порівняльний аналіз компонентів емоційної сфери	42
ВИСНОВКИ	44
ЛІТЕРАТУРА.....	48
ДОДАТКИ.....	51

ВСТУП

24 лютого 2022 року змінило життя всіх українців. Війна з Росією, постійні обстріли, наземні операції привели до того, що багато людей в нашій країні залишилось без житла.

Їх життя кардинально змінилось. Люди вимушені залишити свої домівки і переїхати до більш безпечних місць. Кількість переселенців постійно змінюється в залежності від ходу війни. Внутрішні переселенці зараз переживають відчуття розбитого життя – стрес від того, що вони втратили своїх рідних, домівки, бізнес тощо. З вищого рівня життя ці люди різко впали до базового рівня виживання. Реагують на все це переселенці по-різному: хтось дуже переживає, хтось вже знецінив матеріальні цінності, зрозумівши, що найбільшою цінністю є саме життя. А є й такі, хто поки що не може усвідомити втрату свого колишнього життя і продовжує жити своїми амбіціями.

Актуальність дослідження емоційної сфери внутрішніх переселенців під час воєнних дій в Україні зумовлена необхідністю надавати психологічну підтримку цим людям, щоб знизити в них емоційну напругу, пов'язану зі страхом та тривожністю. Але це можливо тільки при комплексному, науково обгрунтованому розумінні їх емоційної сфери в екстремальних умовах воєнного стану і відповідних кризових явищ сьогодення.

Об'єктом дослідження є емоційна сфера внутрішніх переселенців під час воєнних дій в Україні.

Предметом дослідження виступають особливості емоційної сфери внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні під час воєнних дій.

Мета дослідження виявити особливості емоційної сфери внутрішніх переселенців під час воєнних дій в Україні.

Поставлена мета передбачає необхідність виконання таких **завдань**:

- здійснити теоретичний аналіз літератури по проблематиці емоційної сфери, розкрити поняття та складові емоційної сфери в роботах вітчизняних та зарубіжних авторів;
- розкрити особливості емоційної сфери особистості в екстремальних ситуаціях;
- визначити основні компоненти емоційної сфери ВПО;
- виявити на базі порівняльного аналізу специфічні ознаки компонентів емоційної сфери ВПО.

Для розв'язання поставлених завдань щодо виявлення особливостей емоційної сфери ВПО було використано **методику**:

Шкала диференціальних емоцій (ШДЕ) – інструмент самозвіту, створений з метою оцінки висловлювання індивідом фундаментальних емоцій чи комплексів емоцій, і навіть діагностики самопочуття випробуваного;

Шкала депресії Бека використовується для діагностики рівня депресії;

Шкали рівня ситуативної та загальної тривожності за тестом Спілбергера-Ханіна характеризують рівень напруги, занепокоєння, знервованість в певний період часу і стійку схильність сприймати широке коло ситуацій як загрозливі, реагувати станом тривоги як звичайної реакції;

Методика САН;

Методика «Оцінка психічної активації, інтересу, емоційного тону, напруги та комфортності» Н. А. Курганського, Т. А. Немчинова, що призначена для самооцінки власного психічного стану на момент дослідження.

Практичне значення результатів дипломної роботи полягає в тому, що її можна застосовувати як додаткове джерело знань про особливості прояву емоційної сфери ВПО, використовувати ці знання на практиці в процесі психологічної підтримки.

Структура дипломної роботи: дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, що налічує 36 найменувань та 4 додатків (А-Г). Основний зміст роботи викладений на 51 сторінках і містить 15 таблиці , 11 рис. Загальний обсяг роботи – 65 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМАТИКИ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ

1.1. Поняття та складові емоційної сфери в роботах вітчизняних та зарубіжних авторів

Емоційна сфера людини – це широкий спектр її переживань і почуттів. Вона виконує багато функцій, таких як стимулювання, регулювання, усунення інформаційних дефіцитів. Одна із основних функцій – оцінювання .

Емоційна сфера включає емоційні переживання та почуття. Будь-який досвід – це оцінка процесу задоволення будь-якої індивідуальної потреби. Відчуття – це оцінка здатності конкретного об'єкта задовольнити конкретну, індивідуальну потребу. Емоційні переживання людини поділяють на самі емоції та емоційні стани [5, с. 17].

Емоції – це короточасні переживання різної інтенсивності, які змінюють одне одного по ситуації. За характером змін фізіологічного процесу емоції поділяються на стенічні та астеничні. Для перших характерний внутрішній підйом — наснага, для другого — зниження життєдіяльності, тривожність, психічна пригніченість.

Емоції – це комплекс соматичних і вегетативних реакцій, які виражають ставлення людини до навколишнього світу і до самої себе. Соматичний компонент емоцій характеризується поведінкою, мімікою, жестами, позою, зміною тону, скороченням скелетних м'язів. Викликає зміну рухливості повік і очного яблука [7, с. 179].

Емоційне самовираження вегетативних реакцій людини підкоряється волі людини і може впливати на роботу практично всіх органів і систем. Усі ці зміни є не випадковим набором фізіологічних сигналів, а загальною реакцією організму, що характеризує певну емоційну реакцію [10, с. 61]. Питання про адаптивну роль емоцій найкраще дослідив І. П. Павлов, створивши вчення про динамічні стереотипи – стійкі системи відповідних

реакцій тварин і людини, що відповідають певній комбінації зовнішніх сигналів. Варто зауважити, що виконання навіть дуже складних, але звичних стереотипних рухів не супроводжується тими характерними змінами дихання, серцевої діяльності та наповнення судин, що дозволяють говорити про емоційне напруження людини. Крім того, певні зміни у зовнішній сигнальній системі не викликають стресу, якщо ці зміни не призводять до змін у стереотипних відповідях організму. Але як тільки зовнішні стереотипи обумовлюючих сигналів починають вимагати зміни відповідних дій, з'являються ознаки емоцій. Тварини з добре розвиненими динамічними стереотипами – це ціла система з повною інформацією про те, коли, що і як робити. Порушення стереотипів означає появу дефіциту інформації, потреби в пошуку інформації для організації нових видів діяльності для задоволення потреби в їжі та уникнення страждань [1, с. 31].

С. Л. Рубінштейн виділяє три рівні різних проявів особистісної емоційної сфери [32, с. 23].

Перший — це емоційна чутливість. Вона пов'язана з фізичним задоволенням, викликаним органічними потребами. На думку С. Л. Рубінштейна, вони можуть носити як спеціалізований, так і локальний характер, відображати емоційне забарвлення, окреме почуття. А в більш загальному вигляді в людині проявляється взагалі почуття, яке не залежить від свідомості (тривога чи радість) [33, с. 123].

На думку С. Л. Рубінштейна, другим вищим рівнем емоційних проявів є суб'єктивні відчуття, предметні почуття (настрої, емоції). Безцільна тривога змінюється страхом перед чимось. Людина знає причину емоційного переживання. Як справедливо зазначає С. Л. Рубінштейн, відповідно до ситуації, емоції поділяються на інтелектуальні, естетичні та моральні. Цей рівень пов'язаний із захопленням одним об'єктом і огидою до іншого, любов'ю чи ненавистю до когось, обуренням будь-якою особою чи подією [32, с. 123].

Третій рівень пов'язаний з більш узагальненими почуттями, з рівнем узагальнення. Це почуття гумору, іронія, відчуття трагізму. Іноді вони також можуть виглядати як більш-менш приватні стани, обмежені конкретними обставинами, але здебільшого вони виражають перспективу загальної стабільності особистості. С. Л. Рубінштейн називав їх світоглядними почуттями [26, с. 33].

О. М. Леонт'єв поділив усі емоційні явища на три категорії: 1) афект; 2) власне переживання, емоції, в тому числі стрес; 3) почуття – тривале, загальне ставлення до себе та світу [29, с. 24].

Величезний спектр людських емоцій формується на основі емоційного досвіду.

Емоційна сторона особистості має не менше значення, ніж інші сторони особистості. Вона є предметом виховання такою ж мірою, як розум і воля. Навчитись володіти своїми почуттями та емоціями, за Л. С. Виготським, становить найважливішим завданням будь-якого виховання [6, с. 179].

Емоційну реакцію Л. С. Виготський розглядає як результат вихованості. Важливо, що будучи системою попередніх реакцій, емоції повідомляють організму найближче майбутнє поведінки і організують форми цієї поведінки.

Отже, емоційний розвиток безпосередньо пов'язаний з поведінкою людини, з його здібностями встановлювати міжособистісні відносини. Емоції, на думку Л. С. Виготського, ускладнюють та урізноманітнюють поведінку. «Емоційно обдарована, тонка і вихована людина стоїть вище за невиховану. Емоційно забарвлена поведінка набуває зовсім іншого характеру на відміну від безбарвної» [7, с. 117].

Поведінка дорослої людини або дитини особливо яскраво розкривається у певній конкретній ситуації, тобто у процесі будь-якої взаємодії. Тому емоцію ми розглядатимемо як реакцію на ситуацію чи подію.

В багатьох психолого-педагогічних дослідженнях, емоції характеризують саме з цього погляду. Ось деякі визначення поняття «емоція» [30, с. 15].

Емоція – переживання людиною на даний момент свого ставлення до чогось або будь-кого. Емоція – це адаптивна реакція на ситуацію, а не на окремий подразник. Емоція – це диференційована оцінка різних ситуацій, вона більш тонко показує значення тієї чи іншої ситуації. Емоція – це не тільки спосіб оцінки майбутньої ситуації, а й механізм завчасної і адекватної підготовки до неї з допомогою мобілізації психічної та фізичної енергії. Таким чином, емоція виступає як механізм передбачення значущості для людини тієї чи іншої ситуації [2, с. 15].

Існують сотні емоцій, які доповнюються їх поєднаннями, варіаціями. Побудувати універсальні класифікації емоцій намагалися багато вчених, і кожен висував для цього власну основу. А. Бен, наприклад, виділяв 12 класів емоцій. Основоположник наукової психології В. Вундт вважав, що кількість емоцій, точніше було б сказати – відтінків емоційного тону відчуттів, настільки велика, значно більше 50 000, що мова не має достатньої кількості слів для їх позначення.

На основі численних досліджень встановлено, що діти середнього дошкільного віку без особливих зусиль розпізнають чотири базові емоції: радість, сум, злість (гнів) та страх [3, с. 105]. А ось у визначенні таких емоційних переживань як образа, вина, сором, сором'язливість, нудьга у дітей 4-х років, як правило, виникають труднощі. З погляду Н. І. Козлова, базові емоції є вродженими, а такі емоції як образа, вина, сором, сором'язливість, нудьга та інші – набутими. Вони освоюються дитиною у його найближчому соціумі, при взаємодії з однолітками та дорослими [17, с. 26].

Можна також припустити, що дітям часто не вистачає словникового запасу для позначення подібних емоцій. Однак маленькі діти виявляються в змозі визначити загальний емоційний стан вражень (позитивний чи негативний), висловивши його словами «добре» – «погано». Емоційний стан – це естетичне задоволення-невдоволення. Він не зводиться до конкретної

емоції, але входить як складова до емоції, є її знаком, надає їй певного забарвлення [36, с. 209].

Дослідження емоційних переживань дітей дошкільного віку, які проводились Т. А. Березіною та Н. Ю. Комкіної показали, що діти щодо внутрішнього стану людей, передусім, звертають увагу до вираз обличчя, не надаючи значення пантоміміці (позі, жестам). Виходячи з цього, вони констатували, що дошкільнята мають недостатні уявлення про емоційні, внутрішні стани людини та їх прояви [19, с. 17].

Здатність чи вміння правильно розпізнати емоційний стан іншої людини – важливий чинник формування відносин із людьми. Ця здатність, зміцнюючись протягом дитинства, призводить надалі до адекватного сприйняття іншої людини.

Проте, дитину важливо навчити не просто розпізнавати емоційний стан іншої людини, а й відгукуватися до переживань іншої людини, подумки чи емоційно встаючи на місце іншого. Вміти співпереживати близьким і чужим, робити чужі страждання своїми, в психології позначається терміном «емпатія» [4, с. 19].

Важливою частиною емоційної сфери є поняття «емоційний інтелект» . Це поняття було введено в психологію в 1990-х роках П. Саловим та Дж. Майером. На думку дослідників, емоційний інтелект включає здатність правильно сприймати, оцінювати і виражати емоції, здатність розуміти почуття, породжувати їх в ситуаціях, коли вони можуть підтримати мислення, здатність розуміти емоції, розуміти емоційні знання і здатність регулювати емоції, щоб підтримувати емоційний та інтелектуальний розвиток.

Емоційний інтелект поєднує дві сфери психічного функціонування людини, а саме емоційну та інтелектуальну. Це результат взаємодії механізмів, які, по-перше, відповідають за виникнення емоцій, а по-друге,

вони стосуються категоризації емоцій та інтерпретації ситуацій, що викликають різні емоційні стани.

З 1990-х років спостерігається інтенсивний розвиток робіт, присвячених питанням компетентності та емоційних здібностей. Існує багато концепцій емоційного інтелекту [8, с. 34].

З одного боку, емоційний інтелект розуміється як набір когнітивних здібностей, які зумовлюють правильну обробку емоційної інформації, а з іншого — це набір рис особистості. Визначення емоційного інтелекту, підкреслюючи його функціональні властивості, визначають його як набір здібностей, що зумовлюють використання емоцій у вирішенні проблем, особливо в соціальних ситуаціях, або загальні здібності, що зумовлюють ефективність обробки емоційної інформації [16, с. 39].

Дослідником, який зробив найбільший внесок у поширення концепції емоційного інтелекту, є Д. Голман. За його словами, емоційний інтелект – це інший вид мудрості, який є основою інших структур людської психіки. Там зазначено, що емоційний інтелект включає в себе такі таланти, як здатність мотивувати і наполегливість у досягненні мети, незважаючи на невдачі, здатність контролювати себе, регулювати настрій. Також не піддаватися турботам, які погіршують здатність мислити та співпереживати настроям інших людей, мати оптимістичний погляд на майбутнє. На думку автора, емоційний інтелект – це інтелект почуттів. Виражається в основному в умінні справлятися з емоціями, які виявляються в різних життєвих ситуаціях. Він впливає на ефективність подолання різноманітних життєвих ситуацій, а також визначає результати виконаної роботи [20, с. 11].

За словами Д. Гоулмана, емоційний інтелект можна вдосконалювати протягом усього життя. Він підкреслює важливість навчання емоційних здібностей у ранньому дитинстві.

Д. Гоулман вважає, що емоційний інтелект необхідний для встановлення контактів з іншими людьми, ініціювання розмов, розпізнавання

та правильного реагування на емоції інших, це базова навичка лідера, він необхідний для вирішення суперечок і проведення медіації [18, с. 11].

У концепції Д. Гоулмана можна виділити наступні сфери емоційного інтелекту: розуміння емоцій (сприйняття почуттів, управління своїми емоціями); емоційний менеджмент (уміння позбутися тривоги, роздратування, вміння заспокоїтися, маніпулювати емоціями в потрібному напрямку); самомотивація (використання емоцій для досягнення мети, зменшення імпульсивності та відкладання задоволення, готовність піддаватися мінливим настроям); розпізнавання емоцій інших людей (уміння налаштовуватися на оточуючих, співпереживання); підтримання міжособистісних стосунків (здатність керувати емоціями інших людей, легка взаємодія).

Другою змішаною моделлю емоційного інтелекту є концепція, яка визначає емоційний інтелект як серію додаткових когнітивних здібностей, компетенцій і навичок.

Безліч наукових книг присвячено естетичним емоціям, але знайти в них задовільні визначення цих емоцій виявилось важко.

Своє поетичне визначення понять «добре» і «погано» висловив у своїх Нобелівських лекціях Йосип Бродський – передусім як естетичних категорій, передбачаючи категорії «добра» і «зла».

Більшість академічних авторів не дають жодного визначення естетики, а якщо й дають, то їхнє визначення дуже непереконливе: «Естетичні настрої... це почуття, які проживаються в естетичній діяльності.» Це визначення схоже на «інституційну» теорію мистецтва. Мистецтво вважається мистецтвом, визнаним музеями, університетами та мистецтвознавцями [26, с. 42].

Труднощі сучасних теоретиків, які намагаються визначити естетику, можуть бути пов'язані з теорією Канта, опублікованою в його знаменитій «Критиці судження» в 1790 році. Спроба Канта визначити естетику як

пов'язану з інтелектуальними можливостями, разюче близька до сучасного наукового розуміння того, що краса пов'язана з чимось.

Моральні емоції – емоції, що викликаються порушенням чи дотриманням моральних норм.

Необхідні передумови. Людина повинна:

- знати моральні норми;
- розділяти моральні норми;
- мати здатність оцінювати себе.

Особлива увага приділяється негативним моральним емоціям та значенням їх вивчення для соціальної згуртованості. У фокусі теоретичного аналізу соціальна функція емоцій згуртування групи проходить через актуалізацію ідентичності [1, с.40].

Американський психолог У. Джеймс у кінці XIX століття і датський психолог Г. М. Ланге, незалежно від У. Джеймса висунули периферичну теорію емоцій, за якою виникнення емоцій обумовлено певними фізіологічними реакціями організму. У своїй статті «Що таке емоції» в 1884 році У. Джеймс пише, що його теза полягає в тому, що тілесні зміни йдуть безпосередньо за сприйняттям хвилюючого факту і що наше переживання цих змін, у міру того, як вони відбуваються, і є емоцією. «Ми засмучені, тому що плачемо; розгнівані, тому що наносимо удар; перелякані, бо тремтимо, а не навпаки ... Якби сприйняття не супроводжувалося тілесними змінами, воно було б виключно пізнавальним, блідим, позбавленим колориту і емоційного тону.» [27, с.82].

Сенс цієї парадоксальної і спірної теорії зводиться до того, що довільна зміна міміки і пантоміміки призводить до мимовільної появи відповідної емоції. Почніть сміятися – і вам стане смішно, коли покажете гнів, то ви дійсно й почнете його переживати, придушите зовнішній прояв емоцій, то вони і зникнуть. Але обмеженість цієї теорії одним з перших показав У. Кеннон. Він вважав, що фізіологічні зрушення, що виникають при різних емоціях, бувають дуже схожі один на одного і ці

фізіологічні зміни розгортаються повільно, в той час як емоційні переживання виникають швидко, передуючи фізіологічній реакції. Він показав також, що штучно викликані фізіологічні зміни, характерні для певних сильних емоцій, не завжди викликають очікуване емоційне збудження. На думку У. Кеннона, емоції виникають внаслідок специфічної реакції центральної нервової системи [12, с.48]. Але трохи пізніше, у своїх дослідженнях П. Бард довів, що емоційні реакції і супутні їм фізіологічні зміни виникають майже одночасно.

Теорія диференціальних емоцій К. Ізарда – одна з найбільш розроблених теорій. Об'єктом вивчення цієї теорії є приватні емоції, кожна з них розглядається окремо від інших як самостійний переживально-мотиваційний процес, що включає нейрофізіологічні, нервово-м'язові, і чуттєві аспекти. За твердженням Ізарда, «еволюційне значення емоцій полягає в тому, що вони забезпечили новий тип мотивації, велику варіативність поведінки, необхідну для успішної адаптації.» [14, с.7].

1.2. Особливості емоційної сфери особистості в екстремальних ситуаціях

Зараз у світі зростає ймовірність екстремальних ситуацій, в які потрапляють люди. Існує тенденція свідомого бажання деяких людей пережити подібні переживання, йти на ризик, створювати екстремальні ситуації. Сучасний темп і ритм нашого життя можуть створювати у людей психічне напруження, крайньою формою якого є стрес. Ситуації та фактори, що призводять до її виникнення, називають екстремальними. Перебування в екстремальних умовах передбачає підвищений фактор ризику, необхідність прийняття адекватного рішення, високу відповідальність за виконання завдання, наявність несподіваних перешкод. В екстремальних умовах праці часто порушується звичний режим праці та відпочинку. Все це пред'являє підвищені вимоги до стану психічного здоров'я особистості. Сильні емоційні

та фізичні навантаження створюють передумови для виникнення у людини психічних і соматичних розладів, а також у деяких випадках – суїцидальної поведінки. У таких екстремальних умовах праці важлива стресостійкість особистості, враховуючи потенційну небезпеку емоційного вигорання. Люди, які потрапили в екстремальну ситуацію, повинні вміти постійно контролювати свій стан, бути готовими швидко приймати рішення, адекватно оцінювати ситуацію, а також вміти, а іноді навіть віддати своє життя в разі крайньої необхідності. Все це потребує чималих душевних зусиль і психологічної стійкості.

Слід зазначити, що розвиток екстремальної психології з кожним роком набуває все більшого значення і викликає інтерес багатьох дослідників. Проте поведінка людини в екстремальних умовах ще недостатньо вивчена. Психологам важливо зрозуміти поведінку людини в екстремальній ситуації, а також оцінити наслідки такого досвіду [34, с. 57].

Екстремальними в повсякденному спілкуванні найчастіше називають ситуації, що загрожують здоров'ю та життю людини. Точніше, екстремальні ситуації можна визначити як несприятливий, складний стан умов життя людини, який набув особливого значення для окремої людини або групи осіб; це об'єктивно складні умови діяльності, які сприймаються і оцінюються як стресові або небезпечні. Це зовнішня, об'єктивна сторона проблеми [6]. Суб'єктивно екстремальні ситуації мають форму екстремальності – особливого стану психіки людини (екстремального стану), викликаного незвичайними або екстраординарними умовами, що породжують підвищену тривожність і особливу емоційну напругу. Ситуація стає надзвичайно значущою для людини, незалежно від того, чи містить вона реальну небезпеку, чи така небезпека лише уявна. Крайність – це суб'єктивне переживання реальної дійсності.

Екстремальні умови можуть бути створені не тільки шляхом максимізації (перевантаження), а й мінімізації (недовантаження: брак

інформації, спілкування, рухів тощо) діючих факторів. Тому ефект впливу на діяльність і стан людини в обох випадках може бути однаковим [21, с. 85].

Працівники багатьох професій працюють в екстремальних умовах: льотчики, космонавти, пожежники при гасінні пожеж, військовослужбовці при виконанні бойових завдань, правоохоронці при проведенні спецоперацій і т. д. Ці професії однозначно екстремальні. Причому кількість таких професій і зайнятих ними постійно зростає [9, с. 190].

В екстремальних умовах досить часто порушується звичний режим праці та відпочинку людини. У важких екстремальних ситуаціях психічні та інші перевантаження досягають межі, після чого виникають втома, нервові виснаження, порушення діяльності, афективні реакції, психогенія (патологічні стани). Екстремальні ситуації небезпечні для життя, здоров'я та благополуччя людей. Іноді вони виникають у звичайній виробничій діяльності, наслідком якої є так званий професійний стрес [15, с. 161].

Екстремальні ситуації можуть бути регламентованими і нерегламентованими, плановими і ситуаційними, «штатними» і «позаштатними». У найзагальнішому вигляді вони поділяються на чотири групи:

1) спричинені надзвичайними обставинами (стихійне лихо, катастрофа природного або техногенного характеру, війна, масові терористичні дії тощо);

2) життєві, повсякденні (пожежа, злочинний напад).

До екстремальних ситуацій безумовно відноситься і війна в Україні, що викликала паніку та шок у всьому світі. Багато людей, які стежать за новинами, хвилюються. Від того, що відбувається, виникають такі почуття, як смуток, страх перед собою та іншими, злість, безсилля. Цей список також можна поповнити почуттями тривоги за себе, майбутнє Європи і всього світу. Ті, у кого є знайомі, друзі чи родина в зоні бойових дій постійно знаходяться в напрузі, на них ситуація має ще більший вплив. Це цілком

нормальна реакція на кризову ситуацію, пов'язану з війною. Багато людей зараз стикаються з цим.

Кліматична криза в Європі, пандемія коронавірусу, а тепер ще й війна негативно впливають на психіку людей, їх настрої.

Енергія вичерпана. Тому зараз особливо важливо людині берегти себе і не втрачати надію на те, що все закінчиться і життя настане більш стабільне.

В цей непростий час потрібно зберегти своє психічне здоров'я, навіть коли це важко. Типові думки, які виникають у багатьох в період війни – це думки про провину, наприклад «Я не можу бути щасливим» або «Я не можу бути спокійним, коли моїй родині/іншим погано».

Але підтримувати інших можна лише тоді, коли дбаєш про власні енергетичні ресурси. Тому потрібно не забороняти собі те, що компенсує всі тривоги і приводить до рівноваги.

Емоційна стабільність додасть нових сил і допоможе зберегти себе і забезпечити здібність допомагати іншим.

Типовою реакцією на гостру кризу є те, що організм автоматично реагує і знаходиться в постійному стані тривоги. Це також відомо як психічна вегетативна реакція або реакція на стрес. Також можливі такі реакції – нервозність, напруга, збудження, серцебиття, скутість у ділянці грудей. А також – проблеми зі сном, труднощі з засипанням, часті пробудження серед ночі, кошмари, раннє пробудження, недосипання, втрата апетиту, проблеми з травленням [24, с. 39].

Іншими типовими реакціями є труднощі з концентрацією, розсіяність, труднощі з логічним мисленням, головний біль, низька енергія, виснаження, дратівливість, перепади настрою, плаксивість, емоційна млявість, відчуття, що ви відірвані від свого тіла, нав'язливі картини, що виникають прямо перед вашими очима.

Реакція на стрес може бути різною. Наприклад, нервовість, тривожність, дратівливість. Потрібно впоратись з негативними емоціями,

що дасть можливість адаптуватися до мінливих ситуацій і справлятися зі щоденними завданнями [23, с. 19].

Порівняльна бідність вимушених переселенців та їхніх сімей виявляється незалежно від рівня освіти та професійної кваліфікації. Соціальна фінансова підтримка є основним джерелом доходу для матерів – вимушених переселенок, а батьківської підтримки, навіть якщо вона надається, недостатньо, щоб упоратися із ситуацією. Оформлення соціальних виплат є жорсткою бюрократичною процедурою, і ці виплати часто затримуються на кілька місяців. Несприятливі фінансові умови створюють середовище потенційного ризику для здоров'я матерів-переселенок та їхніх дітей та безпосередньо впливають на погіршення практик харчування: деякі матері-переселенки харчуються лише хлібом та макаронними виробами, щоб заощадити гроші. Більшість опитаних матерів зізнавались у тому, що значно скоротили споживання м'яса, риби, овочів та фруктів.

Інтеграція переселенців у життя суспільства може сприяти рівним можливостям для працевлаштування та гідної праці, отримання професійно-технічної підготовки, фінансової підтримки, послуг у галузі соціального захисту, юридичної допомоги, захисту з боку правоохоронних органів, а також психіатричної допомоги та психосоціальної підтримки. Визнання навичок та кваліфікації, набутих переселенцями до від'їзду, може також сприяти їхній інтеграції до сектору зайнятості. До форм роботи та заходів, що допомагають включити біженців у життя суспільства, належать общинні форуми та програми горизонтального наставництва, які організують представники такої ж категорії переселенців, які вже змогли добре закріпитися у новому соціальному середовищі. Особливу увагу необхідно приділяти підтримці прохачів притулку.

Відсутність роботи, тяжке соціально-економічне становище та недостатня інтеграція переселенців у життя суспільства є факторами ризику такого психічного розладу, як депресія. Одночасно ці стресогенні чинники можуть посилювати існуючі соціальні та психічні проблеми [28, с. 13].

До факторів, що негативно впливають на психічне здоров'я дітей переселенців, належать зниження соціально-економічного статусу, руйнація сімейних зв'язків та необхідність часто змінювати місце навчання. Дітям, які були розлучені з батьками, що поїхали, загрожує підвищений ризик розвитку депресії, тривожного розладу, суїцидальних думок, розладів поведінки та проблем пов'язаних із вживанням психоактивних речовин [11, с. 17].

З іншого боку, вплив стресогенних факторів може компенсуватись такими факторами захисту, як можливість отримання роботи та допомоги, соціальна підтримка. На дітей переселенців сприятливо впливають такі чинники, як покращення соціально-економічного становища, можливість навчатися, відчуття особистої безпеки, контакти з сім'єю, можливість жити та спілкуватися у своєму етнічному середовищі, міцність сімейного укладу та родинних зв'язків [22, с. 113].

Багато ВПО відчувають психологічний стрес (зокрема, відчуття тривоги та пригніченості, відчуття безнадійності, розлад сну, стомлюваність, дратівливість, гнів та страждання).

За даними низки досліджень, серед переселенців, порівняно з корінним населенням, вища поширеність типових психічних розладів (наприклад, депресії, тривожного розладу та посттравматичного стресового розладу – ПТСР).

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

Емоційну сферу особистості становлять емоції, почуття та прояви, з якими вони пов'язані. Емоції – це ставлення людини до явищ дійсності, які виникають в даний момент у зв'язку з можливістю задоволення певної потреби. Це інстинктивна форма реагування на дійсність, яка слабо усвідомлюється людиною і важко піддається контролю.

До елементарних емоцій, які властиві як людині, так і вищим тваринам, відносять емоції, пов'язані з процесом задоволення органічних потреб

(потребу у їжі, воді, свіжому повітрі, захисті від холоду, у відпочинку). Це емоції задоволення та незадоволення, а також страх, гнів, інтерес. Емоції мають зовнішнє вираження в міміці, жестах, позах, рухах, реакціях, диханні, діяльності серцево-судинної системи. А також супроводжуються внутрішніми думками та переживаннями з приводу ситуації.

Емоції — це особливий клас суб'єктивних психічних явищ (психологічні стани, що відображають у формі безпосередніх переживань процесів та результату діяльності, спрямованої на задоволення актуальних потреб. Почуття — це переживання в іншій формі, постійній і узагальненій, внутрішній установці людини. Основними формами перебігу і прояву почуттів є такі: емоції, настрої, пристрасті, афекти, стреси, власні почуття.

На базі емоційних переживань формується величезний спектр людських почуттів. Тому виділяють позитивні почуття; нейтральні почуття; негативні почуття; нижчі почуття; соціальні почуття; естетичні почуття; група почуттів, пов'язаних з поняттям власності.

Регуляція емоційної сфери — це вміння людини виражати емоції і почуття адекватно ситуації, що виникла.

Ми приходимо до висновку, що усвідомлена система мотивацій, активність особистості, твердість характеру, психологічна стабільність дозволяють в повній мірі керувати емоційними переживаннями, одержувати позитивний емоційний фон основних сфер життєдіяльності. Позитивні переживання і почуття є для людини стимулом, кінцевою метою його життєдіяльності.

Багатьма психологами було доведено, що емоції впливають на пам'ять, мислення, поведінку людини. Встановлено, що емоції лежать в основі соціальних зв'язків і є важливими складовими темпераменту й особистості. Численні дослідження, спрямовані на вивчення впливу емоцій на фізичне самопочуття людини, показали, що позитивні емоції дають цілющі сили широкого спектру не тільки в плані творчої діяльності, але і в сенсі підвищення ефективності інтелектуальної, трудової, здоров'я. Також

доведено, що негативні емоції у певних умовах не тільки підривають фізичне і душевне здоров'я, але і самим пагубним образом впливають на міжособистісні відносини і взаємодію з іншими людьми.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

2.1. Процедура дослідження внутрішньо переміщених осіб

Емпіричне дослідження проводилося протягом вересня-листопада 2022 року та включало кілька етапів. Достовірність та надійність отриманих результатів визначалась репрезентативністю вибірки; створенням адекватних умов обстеження.

Саме дослідження було реалізовано у три етапи: підготовчий; діагностичний; аналітичний. На першому етапі було проведено аналіз вітчизняної та зарубіжної наукової літератури з проблеми дослідження, визначені актуальність, об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження, сформовано план дослідження. На цьому ж етапі складено програму дослідження, тобто сукупність певних способів і прийомів раціонального використання тих чи інших методів отримання інформації, які включають у себе методи збирання, фіксації та перевірки даних і методи систематизування та аналізу цих даних; визначено об'єкт, предмет дослідження та сформовано вибірку дослідження.

Емпіричну частину дослідження було організовано на платформі Google в Google-формі. Відповідно до мети дослідження за результатами анкетування усі респонденти були поділені на дві групи: першу групу склали 30 осіб, які на момент участі в дослідженні мали офіційний статус тимчасово переміщеної особи, з них 11 (37%) чоловіків, 19 жінок (63%); другу групу склали 30 осіб з числа місцевих жителів м.Черкаси, з них 10 (33%) чоловіків, 20 (67%) жінок.

Підготовлено онлайн-форми із стимульним матеріалом для проведення дослідження. На діагностичному етапі було здійснено тестування (вересень-листопад 2022 року), збір, обробка та аналіз отриманих даних.

Учасникам дослідження було запропоновано заповнити бланки наступних методик: методика «Шкала диференціальних емоцій»; тест на особистісні та ситуативну тривожність Спілбергера під редакцією Ю. Л. Ханіна; шкала депресії Бека; методика САН.

Більш детальний опис методик наведено в підрозділі 2.2.

2.2 Вибірка та методи дослідження емоційної сфери внутрішньо переміщених осіб

Методика «Шкала диференціальних емоцій» (ШДЕ). Шкала диференціальних емоцій (ШДЕ) - інструмент самозвіту, створений з метою оцінки висловлювання індивідом фундаментальних емоцій чи комплексів емоцій, і навіть діагностики самопочуття випробуваного. Вона являє собою список загальноживаних визначень, які в той же час стандартизовані та переводять індивідуальний опис емоційного переживання в окремі категорії емоцій. За допомогою цієї шкали можна оцінювати цілу низку емоцій людини. Зміна в інструкції дозволяє використовувати той самий набір шкал для оцінки емоційних переживань (частота, з якою протягом певного часу переживається емоція, може розглядатися як емоційна риса). Ця модифікація шкали було позначено як друга шкала диференціальних емоцій. І перша та друга шкали складаються з 30 прикметників (по три для кожної з 10 фундаментальних емоцій).

Методика Шкала депресії Бека використовується для діагностики рівня депресії. Тест-опитувальник депресії (Beck Depression Inventory) був запропонований Аароном Т. Беком в 1961 році на основі клінічних спостережень, які дозволяють виявити перелік симптомів депресії.

Після порівняння цього списку з клінічними описами депресії, був створений тест-опитувальник депресії, що включає в себе 21 питання-твердження найбільш частих симптомів і скарг. Кожен пункт опитувальника складається з 4-5 тверджень, відповідних специфічним проявам / симптомам

депресії. Ці твердження ранжовані по мірі збільшення питомої ваги симптому в загальному ступені тяжкості депресії.

Шкала особистісної тривожності Спілбергера-Ханіна – шкали рівня ситуативної та загальної тривожності за тестом Спілбергера-Ханіна характеризують рівень напруги, занепокоєння, знервованість в певний період часу і стійку схильність сприймати широке коло ситуацій як загрозливі, реагувати станом тривоги як звичайної реакції. Випробуваному пропонується відзначити 40 тверджень (20 для ситуативної та 20 для особистісної) за ступенем згоди: «ні», «мабуть, так», «вірно», «цілком вірно». Інтерпретація проводиться відповідно до зазначених в методиці нормах. Надійність і валідність методики багаторазово підтверджена на різних вибірках.

Методика САН. Тест призначений для оперативної оцінки самопочуття, активності і настрою (за першими літерами цих функціональних станів і названий опитувальник). Випробовуваних просять співвіднести свій стан з рядом ознак за багатоступеневою шкалою. Шкала складається з індексів (3 2 1 0 1 2 3) і розташована між тридцятьма парами слів протилежного значення, що відбивають рухливість, швидкість і темп перебігу функцій (активність), сила, здоров'я, стомлення (самопочуття), а також характеристики емоційного стану (настрій). Випробуваний повинен вибрати і відзначити цифру, найбільш точно відображає його стан в момент обстеження.

Отже, можна переходити до безпосередньо дослідження та представлення вибірки.

У дослідженні взяли участь 60 осіб віком від 27 до 62 років, які на момент дослідження проживали в м.Черкаси, з них 35% (21) чоловіків і 65% (39) жінок (рис.2.1.).

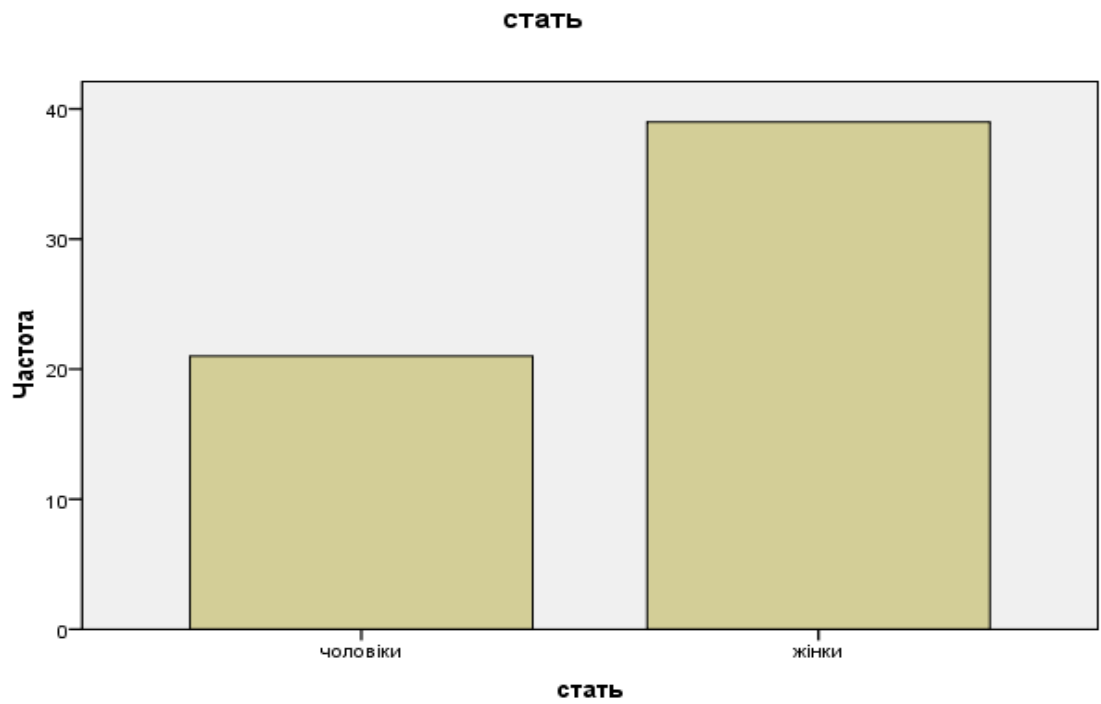

Рис. 2.1. Розподіл вибірки за статтю.

Віковий розкид вибірки представлений на рис.2.2.

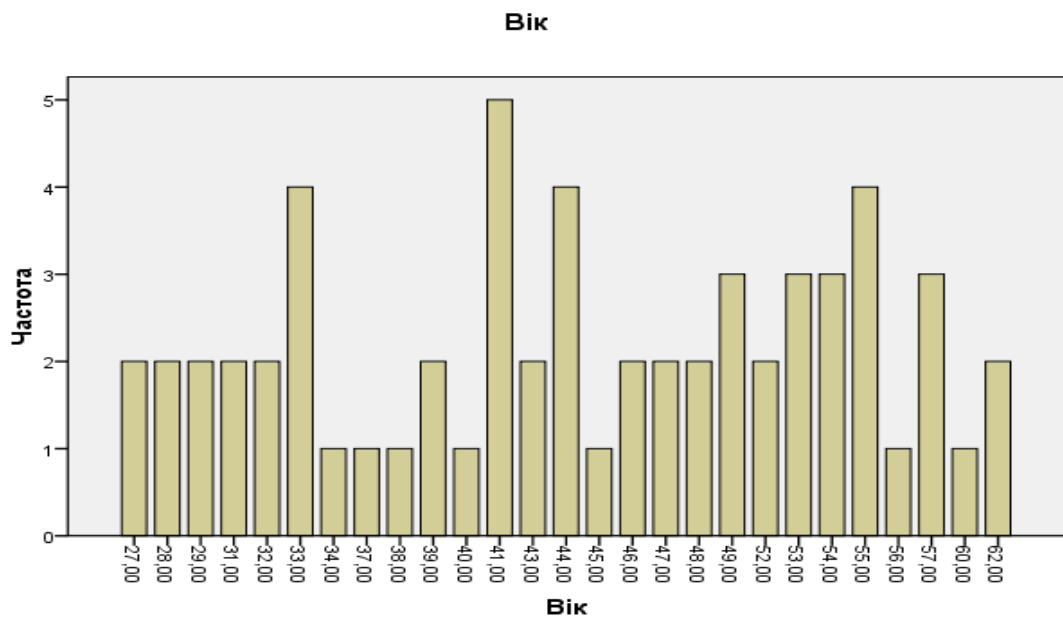

Рис. 2.2. Віковий розкид вибірки

З рис.2.2. бачимо, що немає переважання якогось конкретного вікового діапазону серед досліджуваних.

З них 68,3% (41 особа) на момент дослідження перебували в шлюбі, решта 31,7% (19 осіб) – самотні (рис.2.3.).

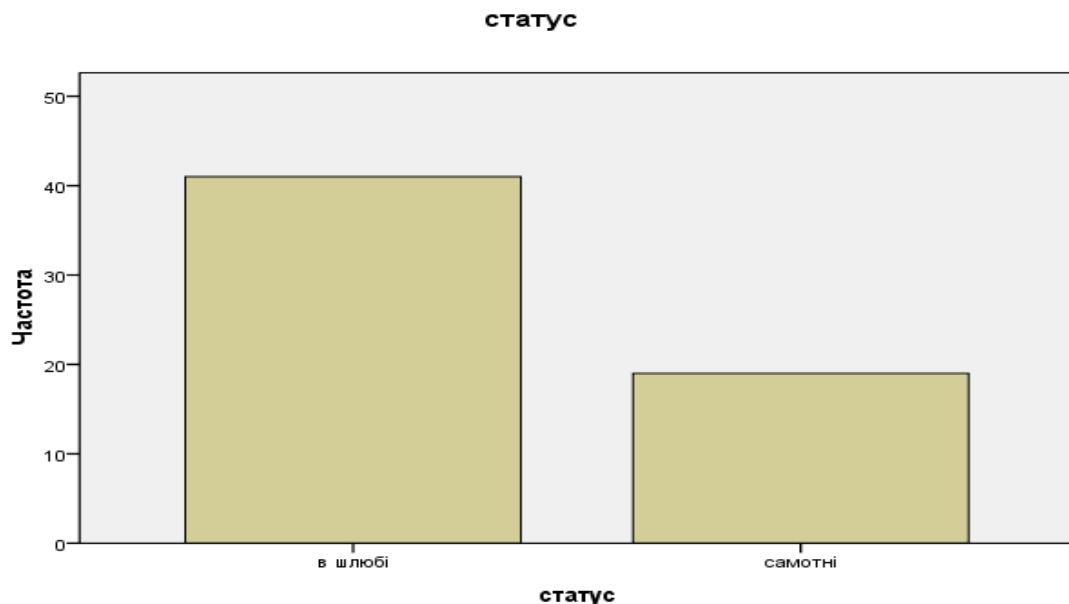

Рис. 2.3. Сімейний статус вибірки

Як уже було визначено, емпіричну частину дослідження було організовано на платформі Google в Google-формі, самих досліджуваних об'єднано у дві групи: першу групу склали 30 осіб, які на момент участі в дослідженні мали офіційний статус тимчасово переміщеної особи, з них 11 (37%) чоловіків, 19 жінок (63%); другу групу склали 30 осіб з числа місцевих жителів м.Черкаси, з них 10 (33%) чоловіків, 20 (67%) жінок.

Середній вік вибірки становить 44,2 роки. Усі респонденти є громадянами України (100%).

РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ТЕСТУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

3.1 Загальні показники тестування

3.1.1. Прояв емоцій внутрішньо переміщених осіб

Процедура обробки даних за «Шкалою диференціальних емоцій» включає два етапи. На першому етапі підраховуються оцінки по кожній з 10 базових емоцій. Це робиться шляхом сумування балів по трьох шкалах, що описують прояви відповідних емоцій. В результаті виходять 10 показників, значення кожного з яких може варіювати в діапазоні від 3 до 15 балів. Типовою формою представлення цих показників є побудова так званого «профілю емоцій» в наступному просторі координат: по осі абсцис наносяться найменування або номери базових емоцій, по осі ординат – отримані бальні оцінки по кожній з них [31, с. 179].

Середні значення, отримані в групі досліджуваних ВПО по вивченню базових емоцій представлені на рис.3.1.

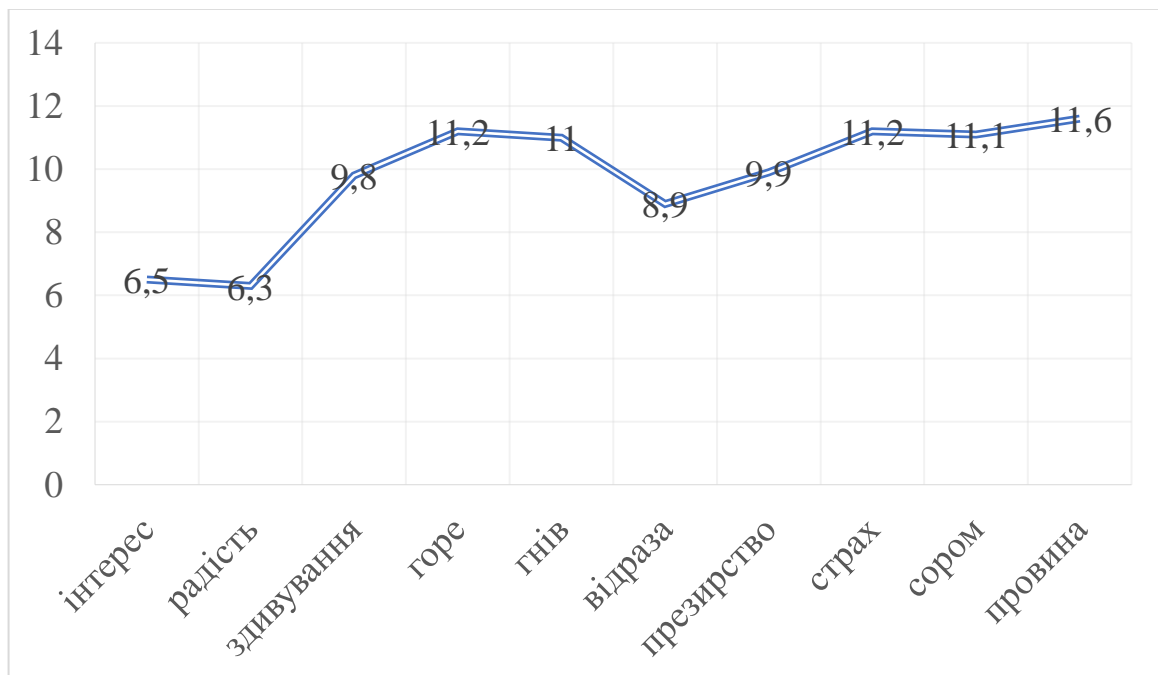

Рис. 3.1. Вираженість базових емоцій у ВПО

З рисунку 3.1. бачимо, що найменшою мірою відзначаються позитивні емоції: інтерес (6,5) та радість (6,3). Найвищі показники серед ВПО отримали такі емоції, як: провина (11,6), сором (11,1), страх (11,2), горе (11,2), гнів (11).

На другому етапі підраховуються узагальнені показники по укрупнених групах емоцій. Отже, при визначенні показника індексу позитивних емоцій було встановлено, що він вповоловину нижчий за аналогічний показник індексу негативних емоцій (табл.3.1.)

Таблиця 3.1.

Середні значення по групах емоцій серед ВПО

	Індекс позитивних емоцій	Індекс негативних емоцій	Індекс тривожно-депресивних проявів
Середнє	22,7000	41,1667	33,9000
Стд. Похибка	,54699	,56545	,42978
Стд. відхилення	2,99597	3,09709	2,35401
Дисперсія	8,976	9,592	5,541

З таблиці бачимо, що ВПО демонструють низьку міру позитивного емоційного відношення до поточної ситуації.

Натомість, високі показники індексу негативних емоцій відображають загальний високий рівень негативного емоційного відношення ВПО до поточної ситуації.

Аналогічно простежимо особливості вираженості базових емоцій серед досліджуваних в групі місцевих мешканців (рис.3.2.).

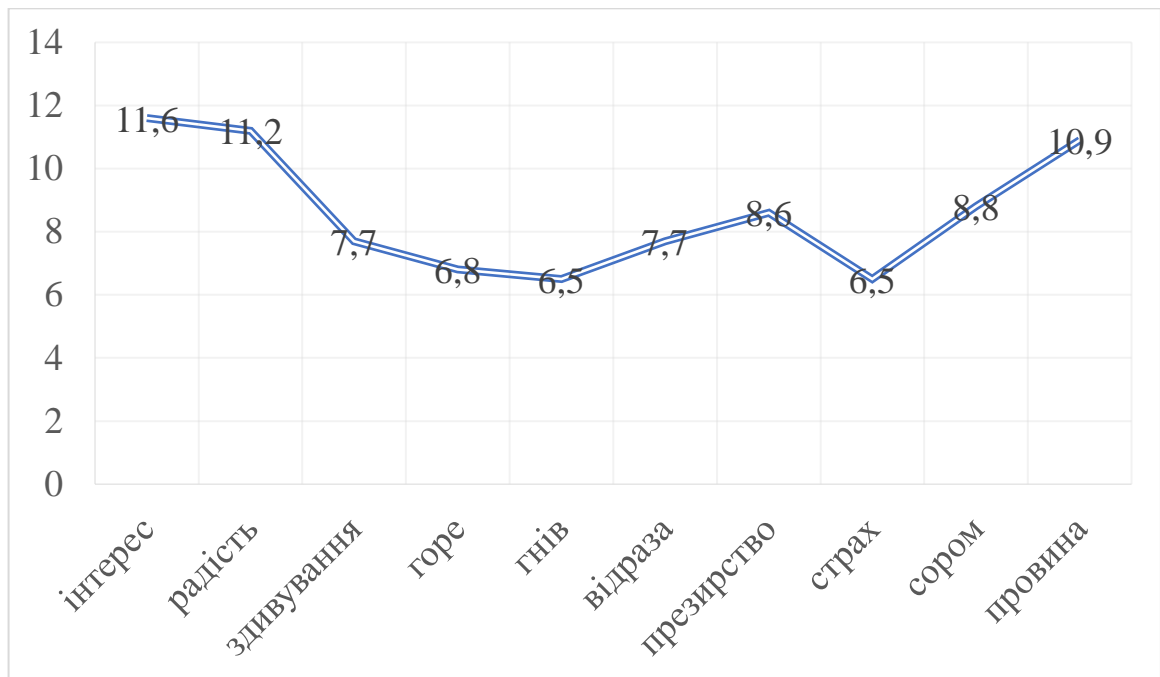

Рис. 3.2. Вираженість базових емоцій у місцевих жителів

З рисунку 3.2. бачимо, що найменшою мірою виражені такі емоції як: страх (6,5), горе (6,8), гнів (6,5). Найвищі показники отримані за такими емоціями, як: інтерес (11,6), провина (10,9), радість (11,2).

При визначенні показника індексу позитивних емоцій було встановлено, що він мало відрізняється від показника індексу негативних емоцій (табл.3.2.)

Таблиця 3.2.

Середні значення по групах емоцій серед місцевих жителів

	Індекс позитивних емоцій	Індекс негативних емоцій	Індекс тривожно-депресивних проявів
Середнє	30,4667	29,5667	26,3000
Стд. Похибка	,41171	,70251	,80394
Стд. відхилення	2,25501	3,84782	4,40337
Дисперсія	5,085	14,806	19,390

З таблиці 3.2. бачимо, що місцеві жителі рівномірно розподіляють як позитивні, так і негативні емоції.

Порівняльна характеристика отриманих результатів демонструє яскраво виражені відмінності емоційної сфери досліджуваних груп (рис.3.3.).

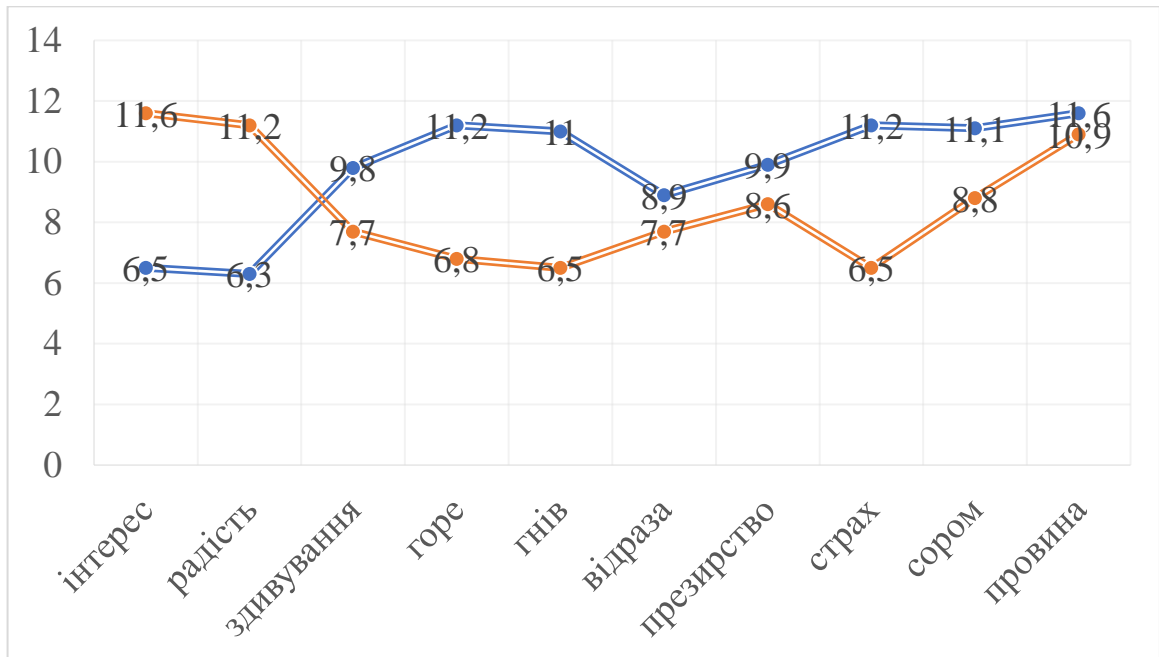

Рис. 3.3. Порівняльна характеристика вираженості базових емоцій у досліджуваних групах

Як бачимо з рис.3.3. спільною базовою емоцією серед досліджуваних з однаково високими показниками є почуття провини, відраза та презирство. Індивідуальні результати представлені в додатку А.

3.1.2. Вираженість депресії ВПО

Далі переходимо до аналізу вираженості депресії (шкала депресії Бека) у досліджуваних внутрішньо переміщених осіб. Середнє значення, отримане загалом у вибірці вказує на субдепресивний стан (17,43).

Подальший аналіз дає можливість більш детально встановити рівень вираженості депресії серед досліджуваних ВПО. Так, виражену депресію має 40% респондентів, помірну – 30%, тобто 70% ВПО перебувають у стані, що потребує психологічного та медикаментозного втручання та є деструктивним для особистості внутрішньо переміщеної особи, 26.7% демонструють ознаки легкої депресії і лише 3.3% респондентів мають задовільний емоційний стан (табл.3.3.). Тяжкої депресії встановлено не було.

Таблиця 3.3.

Рівень вираженості депресії (за шкалою Бека) в групі ВПО

	Значення	Відсоток
задовільний емоційний стан	1	3,3
легка депресія	8	26,7
помірна депресія	9	30,0
виражена депресія	12	40,0
Всього	30	100,0

Якісний аналіз отриманих результатів дозволив відзначити, що вищі значення отримані за когнітивно-афективною субшкалою, середнє значення за якою становить 12,46, в той час, як середнє значення, отримане за субшкалою соматичних проявів депресії – 9,04. Детальний аналіз окремих симптомів вказує на вираження таких симптомів депресії, як зниження настрою, незадоволеність собою, дратівливість, невпевненість, почуття неповноцінності. Описова статистика, отримана за шкалою депресії Бека представлена в додатку Б. Натомість, середнє значення, отримане в групі місцевих мешканців хоча й вказує номінально на субдепресивний стан (8,9), однак якісно перебуває в зоні норми (табл.3.4.).

Таблиця 3.4.

Рівень вираженості депресії (за шкалою Бека) в групі місцевих мешканців

	Значення	Відсоток
задовільний емоційний стан	20	66,7
легка депресія	7	23,3
помірна депресія	2	6,7
виражена депресія	1	3,3
Всього	30	100,0

З таблиці 3.4. бачимо, що 66,7% місцевого населення мають задовільний емоційний стан, 23,3% - демонструють ознаки легкої депресії, 6,7% - помірної, а 3,3% - вираженої депресії.

Таблиця 3.5.

Порівняльна характеристика рівня вираженості депресії в
досліджуваних групах

	Значення		Відсоток	
	ВПО	місцеві	ВПО	Місцеві
задовільний емоційний стан	1	20	3,3	66,7
легка депресія	8	7	26,7	23,3
помірна депресія	9	2	30,0	6,7
виражена депресія	12	1	40,0	3,3
Всього	30	30	100,0	100,0

Порівняльний аналіз рівня вираженості депресії (табл.3.5.) показує, що вимушено переміщені особи за шкалою депресії Бека мають суттєво гірші показники, ніж місцеві мешканці.

3.1.3. Особливості тривожності ВПО

Наступним кроком ми дослідили особливості особистісної та ситуативної тривожності за методикою діагностики самооцінки Ч. Д. Спілбергера, Ю. Л. Ханіна.

Проаналізувавши результати дослідження самооцінки тривожності, можна зробити наступні висновки: первинний аналіз результатів за даною методикою показав, що середнє значення, отримане в групі досліджуваних ВПО вказує на переважання високої ситуативної тривожності та середньої особистісної тривожності (таблиця 3.6.).

Таблиця 3.6.

Середні значення за шкалою реактивної та особистісної тривожності Ч.

Д. Спілбергера - Ю. Л. Ханіна в групі ВПО

	Ситуативна тривожність		Особистісна тривожність	
	ВПО	Місцеві	ВПО	Місцеві
Середнє	49,4000	44,8696	48,9667	43,7000
Стд. помилка середнього	,54160	1,02962	1,17164	,48538
Стд. відхилення	2,96648	5,63945	5,61900	2,65854
Дисперсія	8,800	31,803	31,573	7,068

Високі показники за шкалою «Ситуативна тривожність» свідчать про те, що досліджувані ВПО вважають для себе надзвичайно важливою ситуацію чи життєвий період, в яких зараз знаходяться. Таким чином, використовуючи методику Спілбергера, ми отримали дані, що досліджувані з високим рівнем ситуативної тривожності відчують дискомфорт, тривожність, зниження самооцінки.

Ця ситуація зачіпає актуальні на даний момент потреби, вони сприймають її як несучу загрозу, їх фізичного існування, престижу, авторитету в певній соціальній групі або власною оцінкою самого себе. Помірний рівень особистісної тривожності свідчить про те, що чоловіки та жінки відчують себе комфортно і зберігають емоційну рівновагу в тих ситуаціях, в яких вони вже встигли успішно адаптуватися, і які вони знають, як треба себе вести в передбачуваних ситуаціях. При ускладненні ситуацій, можлива поява неспокою, тривоги. Однак у таких випадках, досліджувані, що володіють помірним рівнем тривожності, швидко відновлюють емоційну рівновагу (рис.3.4.).

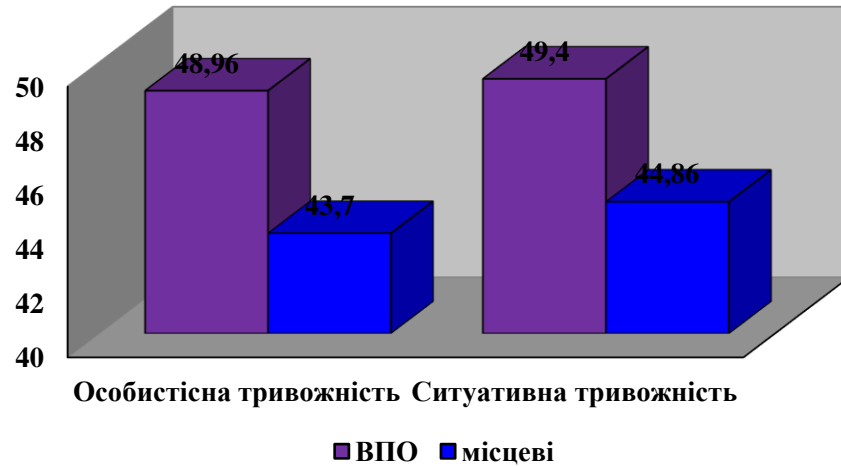

Рис. 3.4. Середні показники тривожності (ситуативної та особистісної)

Тривожність, як стан нервово-психічної напруги є схильністю індивіда до переживання тривоги і багато в чому обумовлює його поведінку. Певний рівень тривожності – природна і обов'язкова особливість активної діяльності особистості. У кожної людини існує свій оптимальний або бажаний рівень тривожності – так звана корисна тривожність. Якісний аналіз отриманих результатів дав можливість визначити індивідуальні особливості вираженості тривожності: так, у досліджуваних ВПО середній рівень ситуативної тривожності має 13% опитаних, решта 87% демонструють високий рівень ситуативної тривожності, низького рівня встановлено не було (табл..3.7).

Таблиця 3.7.

Особливості вираженості ситуативної тривожності у ВПО

Показник	Частота	Відсоток
44,00	2	6,7
45,00	2	6,7
47,00	3	10,0
48,00	5	16,7
49,00	6	20,0
51,00	3	10,0
52,00	5	16,7
53,00	2	6,7
55,00	2	6,7

Всього	30	100,0
--------	----	-------

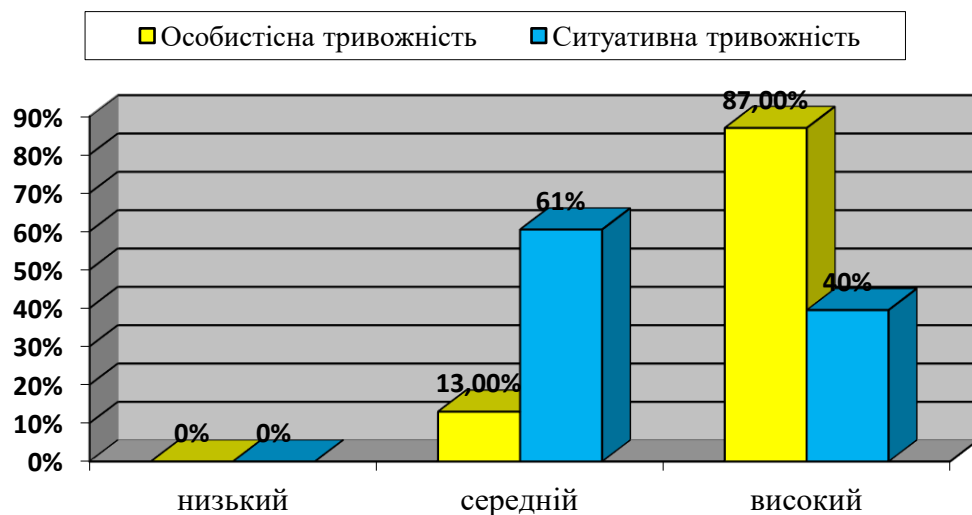
Аналіз особливостей вираженості рівня особистісної тривожності показав 60,5% середнього рівня та 39,5% - високого рівня особистісної тривожності у досліджуваних ВПО (табл.3.8.).

Таблиця 3.8.

Особливості вираженості особистісної тривожності у ВПО

Показник	Частота	Відсоток
33,00	2	6,7
36,00	2	6,7
39,00	1	3,3
40,00	2	6,7
41,00	1	3,3
42,00	7	23,3
43,00	1	3,3
44,00	2	6,7
45,00	3	10,0
47,00	1	3,3
48,00	1	3,3
49,00	2	6,7
50,00	3	10,0
51,00	1	3,3
59,00	1	3,3
Всього	30	100,0

Графічне представлення рівня особистісної та ситуативної тривожності представлено на рис.3.5.

Рис. 3.5. Рівень особистісної та ситуативної тривожності у ВПО

В психології розрізняють тривожність як емоційний стан (ситуативна тривожність) і як стійку межу (особова тривожність). В цілому тривожність є суб'єктивним проявом неблагополуччя особистості.

Основними чинниками, що впливають на рівень тривожності, виступають внутрішні індивідуально-психологічні і зовнішні соціально-психологічні чинники. До внутрішніх чинників відносяться високий рівень нейротизму і особової тривожності, розузгодження в мотиваційній сфері.

Таблиця 3.9.

Особливості вираженості ситуативної тривожності у місцевих жителів

Бал	Частота	Процент
44,00	2	6,7
45,00	2	6,7
47,00	3	10,0
48,00	5	16,7
49,00	6	20,0
51,00	3	10,0
52,00	5	16,7
53,00	2	6,7
55,00	2	6,7
Всього	30	100,0

Аналогічні результати дослідження особистісної й ситуативної тривожності серед місцевих жителів показали також відсутність низького рівня ситуативної тривожності (табл. 3.9.). Середній рівень ситуативної тривожності спостерігається у 6,7%, решта 93,3% досліджуваних місцевих жителів мають високий рівень ситуативної тривожності.

Ситуативна тривожність породжується об'єктивними умовами, що містять ймовірність неуспіху й неблагополуччя (зокрема, в ситуації оцінки здібностей і досягнень особистості). У таких умовах тривожність може грати позитивну роль, тому що сприяє концентрації енергії на досягненні бажаних

цілей, мобілізації резервів організму і особистості для подолання можливих труднощів.

Таблиця 3.10.

Особливості вираженості особистісної тривожності у місцевих жителів

Бал	Частота	Процент
33,00	2	6,7
36,00	2	6,7
39,00	1	3,3
40,00	2	6,7
41,00	1	3,3
42,00	7	23,3
43,00	1	3,3
44,00	2	6,7
45,00	3	10,0
47,00	1	3,3
48,00	1	3,3
49,00	2	6,7
50,00	3	10,0
51,00	1	3,3
59,00	1	3,3
Всього	30	100,0

Відповідно, вивчення особистісної тривожності (табл.3.10.) також має свої результати: низького рівня встановлено не було, 60% мають середній, 40% - високий рівні особистісної тривожності.

Індивідуальні результати дослідження представлені в додатку В.

Порівняльна характеристика вираженості особистісної та ситуативної тривожності у ВПО та місцевих жителів представлена на рис. 3.6.

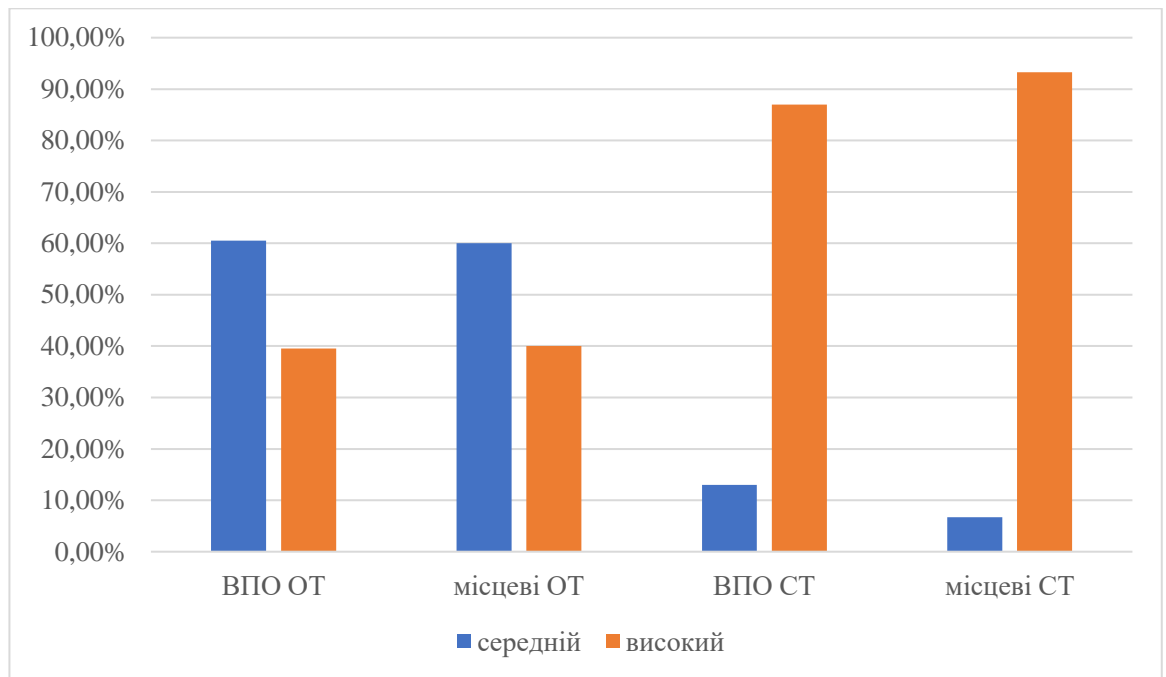

Рис. 3.6. Порівняльна характеристика рівня особистісної та ситуативної тривожності у досліджуваних групах

З рис.3.6. бачимо, що результати майже не відрізняються між собою, тобто, можна говорити, що ситуативна та особистісна тривожність у досліджуваних не відрізняється.

3.1.4. Оцінка самопочуття, активності та настрою

Далі ми інтерпретували результати, отримані при дослідженні оперативної оцінки самопочуття, активності і настрою (методика САН).

Отримані результати по кожній категорії діляться на 10. Середній бал шкали дорівнює 4. Оцінки, що перевищують 4 бали, говорять про сприятливий стан випробуваного, оцінки нижче чотирьох свідчать про зворотне.

Аналізуючи середні значення, отримані за кожною із шкал методики, вказує на середні значення, зокрема, за шкалою «самопочуття» середнє значення становить 4,7, за шкалою «активність» - 4,6, за шкалою «настрій» – 3,2 (рис.3.7.).

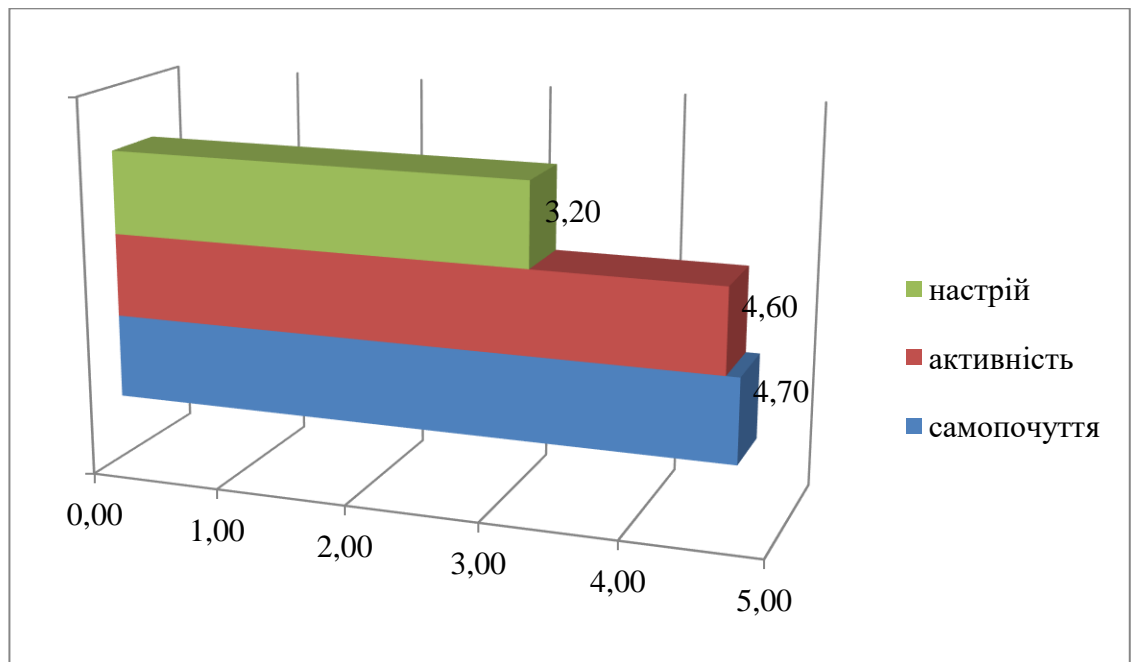

Рис. 3.7. Співвідношення самопочуття, активності і настрою у ВПО

Тобто, за шкалами «самопочуття» і «активність» отримані дані вказують, загалом, на сприятливий стан досліджуваних ВПО. За шкалою «настрій» - знижений фон.

В групі місцевих мешканців отримані результати несуттєво відрізняються, вказуючи на зниження настрою та відносну стабільність активності та настрою (табл.3.11.)

Таблиця 3.11.

Середні значення за методикою САН у розрізі груп

	Активність		Настрій		Самопочуття	
	ВПО	Місцеві	ВПО	Місцеві	ВПО	Місцеві
Середнє	4,6333	4,4000	3,2000	3,3000	4,7000	4,7333
Стд. пом. сер.	,29743	,26086	,23684	,24518	,19856	,24417
Стд. відхил.	1,62912	1,42877	1,29721	1,34293	1,08755	1,33735
Дисперсія	2,654	2,041	1,683	1,803	1,183	1,789

Якісний аналіз отриманих результатів дає можливість співвіднести значення окремих шкал між собою (рис. 3.8.).

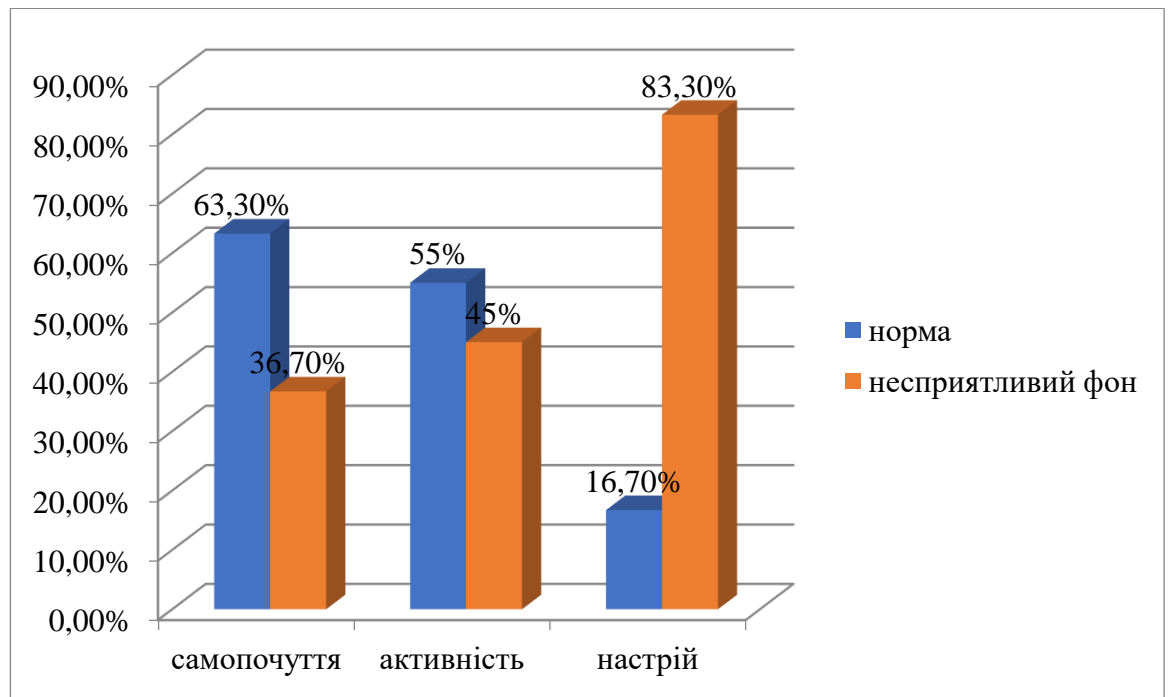

Рис. 3.8. Рівень самопочуття, активності та настрою (за методикою САН) серед ВПО

З таблиці бачимо, що серед внутрішньо переміщених осіб переважає несприятливий для них настрій, на 50% знижена активність, найменше постраждало на момент дослідження самопочуття у ВПО. Так, у 83,3% ВПО несприятливий фон настрою, лише 16,7% мають показники, що відповідають середній нормі. Майже половина ВПО (45%) відзначають зниження активності, у 55% активність не змінилася. Найкраще, у порівнянні, самопочуття ВПО – 63,3% відчувають себе комфортно, 36,7% - відзначають погіршення самопочуття.

3.2 Кореляційний зв'язок компонентів емоційної сфери

Кореляційний зв'язок різних компонентів емоційної сфери ми досліджували за допомогою коефіцієнта кореляції Спірмена (табл.3.12.).

Таблиця 3.12.

Кореляційний зв'язок між статусом ВПО та мірою вираженості
компонентів емоційної сфери

(рo) Спірмена)	ШД_Бека	рівень_депресії	СТ_Спілберг	OT_Спілбергер
Коефіцієнт кореляції	,728**	,708**	-,087	,130
Знч. (2-сторон)	,000	,000	,511	,323

З таблиці бачимо, що встановлено прямий кореляційний зв'язок із рівнем статистичної значимості 0,05 між статусом ВПО та рівнем депресії – у ВПО відзначається вищий рівень депресії, ніж у місцевих жителів.

Також в роботі досліджуватимемо кореляційні зв'язки базових емоцій всередині досліджуваних груп (табл.3.13.).

Таблиця 3.13.

Кореляційні зв'язки базових емоцій та інших компонентів емоційної
сфери (депресія, активність, самопочуття, настрої, тривожність) у ВПО

		активність	рівень_депресії	OT_Спілбергер
інд_позит_емоцій	Коефіцієнт кореляції	,241	-,266	,039
	Знч. (2-сторон)	,199	,155	,836
інд_негат_емоцій	Коефіцієнт кореляції	-,475**	,260	-,142
	Знч. (2-сторон)	,008	,166	,455
інд_трев_депрес_проявів	Коефіцієнт кореляції	,087	,184	-,229
	Знч. (2-сторон)	,646	,331	,223
Інтерес	Коефіцієнт кореляції	,017	,210	-,085
	Знч. (2-сторон)	,929	,266	,656
Радість	Коефіцієнт кореляції	,185	-,016	,153
	Знч. (2-сторон)	,328	,932	,420
Здивування	Коефіцієнт кореляції	,179	-,498**	,015
	Знч. (2-сторон)	,343	,005	,939
Горе	Коефіцієнт кореляції	-,062	-,095	-,365*
	Знч. (2-сторон)	,745	,616	,047
Презирство	Коефіцієнт кореляції	-,420*	,319	-,194
	Знч. (2-сторон)	,021	,086	,304
Страх	Коефіцієнт кореляції	-,080	,433*	-,208
	Знч. (2-сторон)	,676	,017	,271

З табл.3.13. бачимо, що встановлено непрямий кореляційний зв'язок між індексом негативних емоцій та проявом активності досліджуваних ВПО ($r = 0,475$) при $p \leq 0,05$, тобто, при наростанні загального рівня негативного емоційного відношення до ситуації навколо, у досліджуваних внутрішньо переміщених осіб знижується активність. Активність особистості ВПО також пов'язана з емоцією «презирство»: чим менше почуття презирства відчуває ВПО, тим вищою є її активність (при $p \leq 0,05$).

Також було встановлені кореляційні зв'язки між рівнем депресії та проявами таких почуттів, як «здивування» і «страх». Зокрема, непрямий кореляційний зв'язок із емоцією здивування, який вказує на те, що чим вищим є рівень депресії у досліджуваних ВПО, тим менше вони здатні дивуватися в режимі «тут і зараз». Встановлено прямий кореляційний зв'язок між рівнем страху та рівнем депресії: чим вищим є рівень депресії, тим вищим є рівень страху, що відчуває ВПО ($p \leq 0,05$). Аналогічний аналіз кореляційних зв'язків, вивчених в групі місцевих мешканців (табл.3.14) показав наявність зв'язків між базовою емоцією радості та самопочуття ($p \leq 0,05$): чим краще самопочуття, тим вища міра радості досліджуваних.

Таблиця 3.14.

Кореляційні зв'язки базових емоцій та інших компонентів емоційної сфери (депресія, активність, самопочуття, настрої, тривожність) у ВПО

		самопочуття	Активність	Настрої	рівень депресії
інд_позит_емоцій	Коефіцієнт кореляції	-,041	,269	,380*	,041
	Знч. (2-сторон)	,831	,151	,038	,829
інд_трив_депрес_проявів	Коефіцієнт кореляції	,233	,038	-,397*	,269
	Знч. (2-сторон)	,216	,841	,030	,150
Радість	Коефіцієнт кореляції	,477**	,400*	-,345	,066
	Знч. (2-сторон)	,008	,028	,062	,730
Горе	Коефіцієнт кореляції	,139	-,039	,211	,362*
	Знч. (2-сторон)	,465	,838	,262	,050
Гнів	Коефіцієнт кореляції	,086	,556**	,128	,064
	Знч. (2-сторон)	,653	,001	,500	,736

Також встановлено прямі зв'язки між активністю місцевих жителів та такими емоціями, як радість ($p \leq 0,05$) та гнів ($p \leq 0,001$). Тобто, чим вища активність у досліджуваних, тим вищі показники радості або гніву.

Настрій місцевих жителів також пов'язаний з індексом позитивних емоцій ($p \leq 0,05$), індексом тривожно-депресивних проявів ($p \leq 0,05$): чим вищі показники загального рівня позитивного емоційного відношення до ситуації навколо, тим вищим є настрій; а зростання тривожно-депресивних проявів веде за собою зниження настрою.

Також встановлено прямий кореляційний зв'язок між горем та рівнем депресії ($p \leq 0,05$) – чим вище рівень депресії, тим вищою є міра переживання горя.

3.3. Порівняльний аналіз компонентів емоційної сфери

Як бачимо із попередніх висновків, отримані результати в досліджуваних групах відрізняються, однак перевіримо їх за допомогою методів математичної статистики, застосувавши при цьому непараметричний критерій Манна-Уїтні (табл.3.15.).

З таблиці 3.15 бачимо, що досліджувані групи відрізняються між собою за усіма базовими емоціями при $p \leq 0,001$) за виключенням емоції презирства: тут ступінь статистичної значимості $p \leq 0,05$).

Таблиця 3.15.

Статистична значимість відмінностей емоційної сфери ВПО від
місцевих жителів

	рівень_депресії	індекс_позитивних_емоцій	індекс_негативних_емоцій	індекс_тривожно-депресивних_проявів	Інтерес	радість	Здивування	горе	гнів	відраза	Презирство	страх	Сором
U	96,000	32,500	20,500	46,500	4,000	54,000	142,000	13,500	29,000	27,800	261,500	12,000	19,350
W	561,000	497,500	485,500	511,500	469,000	519,000	607,000	478,500	494,500	743,000	726,500	477,000	658,500
Z	-5,440	-6,189	-6,359	-5,983	-6,649	-5,910	-4,654	-6,526	-6,346	-2,575	-2,825	-6,514	-3,959
значимість	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,010	,005	,000	,000

Як бачимо, групи відрізняють між собою мірою рівня депресії, індексами позитивних та негативних емоцій, індексом тривожно-депресивних проявів, емоціями: інтересом, радістю, здивуванням, горем, гнівом, відразою, презирством, страхом та соромом. За рештою показників: ситуативна та особистісна тривожність, активність, самопочуття, настрої внутрішньо переміщені особи не відрізняються від досліджуваних місцевих мешканців.

ВИСНОВКИ

Вивчення особливостей емоційної сфери ВПО показало, що найменшою мірою відзначаються позитивні емоції: інтерес та радість. Найвищі показники серед ВПО отримали такі емоції, як: провина, сором, страх, горе, гнів. При визначенні показника індексу позитивних емоцій було встановлено, що він вполовину нижчий за аналогічний показник індексу негативних емоцій. ВПО демонструють низьку міру позитивного емоційного відношення до поточної ситуації. Натомість, високі показники індексу негативних емоцій відображають загальний високий рівень негативного емоційного відношення ВПО до поточної ситуації.

Відповідно, що вивчення емоційної сфери місцевих жителів показало, що найменшою мірою виражені такі емоції як: страх, горе, гнів. Найвищі показники отримані за такими емоціями, як: інтерес, провина, радість. При визначенні показника індексу позитивних емоцій було встановлено, що він мало відрізняється від показника індексу негативних емоцій.

У досліджуваних внутрішньо переміщених осіб встановлено переважання субдепресивного стану.

Зокрема, встановлено, що 70% ВПО перебувають у стані, що потребує психологічного та медикаментозного втручання та є деструктивним для особистості внутрішньо переміщеної особи, лише 3.3% респондентів мають задовільний емоційний стан. Тяжкої депресії встановлено не було. Детальний аналіз окремих симптомів вказує на вираження таких симптомів депресії, як зниження настрою, незадоволеність собою, дратівливість, невпевненість, почуття неповноцінності. Натомість, середні значення, отримане в групі місцевих мешканців хоча й вказує номінально на субдепресивний стан, однак якісно перебуває в зоні норми, зокрема 66,7% місцевого населення мають задовільний емоційний стан. Порівняльний аналіз рівня вираженості депресії показує, що вимушено переміщені особи за шкалою депресії Бека мають суттєво гірші показники, ніж місцеві мешканці.

Проаналізувавши результати дослідження самооцінки тривожності, можна зробити наступні висновки: первинний аналіз результатів за даною методикою показав, що середнє значення, отримане в групі досліджуваних ВПО вказує на переважання високої ситуативної тривожності та середньої особистісної тривожності. Високі показники за шкалою «Ситуативна тривожність» свідчать про те, що досліджувані ВПО вважають для себе надзвичайно важливою ситуацію чи життєвий період, в яких зараз знаходяться. Таким чином, ми отримали дані, що досліджувані з високим рівнем ситуативної тривожності відчувають дискомфорт, тривожність, зниження самооцінки. Якісний аналіз отриманих результатів дав можливість визначити індивідуальні особливості вираженості тривожності: так, у досліджуваних ВПО 87% демонструють високий рівень ситуативної тривожності, низького рівня встановлено не було. Аналіз особливостей вираженості рівня особистісної тривожності показав 60,5% середнього рівня та 39,5% – високого рівня особистісної тривожності у досліджуваних ВПО.

Аналогічні результати дослідження особистісної й ситуативної тривожності серед місцевих жителів показали також відсутність низького рівня ситуативної тривожності. Середній рівень ситуативної тривожності спостерігається у 6,7%, решта 93,3% досліджуваних місцевих жителів мають високий рівень ситуативної тривожності. Відповідно, вивчення особистісної тривожності також має свої результати: низького рівня встановлено не було, 60% мають середній, 40% - високий рівні особистісної тривожності. Як бачимо, результати майже не відрізняються між собою, тобто, можна говорити, що ситуативна та особистісна тривожність у досліджуваних не відрізняється.

В ході дослідження було встановлено, що у ВПО за шкалами «самопочуття» і «активність» отримані дані вказують на сприятливий стан досліджуваних. За шкалою «настрій» - знижений фон. В групі місцевих мешканців отримані результати несуттєво відрізняються, вказуючи на зниження настрою та відносну стабільність активності та настрою. Отже,

серед внутрішньо переміщених осіб переважає несприятливий для них настрій, наполовину знижена активність, найменше постраждало на момент дослідження самопочуття у ВПО, переважна більшість ВПО мають несприятливий фон настрою, лише 16.7% мають показники, що відповідають середній нормі. Майже половина ВПО відзначають зниження активності. Найкраще, у порівнянні, самопочуття ВПО – 63,3% почувають себе комфортно, 36,7% - відзначають погіршення самопочуття.

Вивчення кореляційних зв'язків показало наявність прямого кореляційного зв'язку між статусом ВПО та рівнем депресії – у ВПО відзначається вищий рівень депресії, ніж у місцевих жителів. Також встановлено, що при наростанні загального рівня негативного емоційного відношення до ситуації навколо, у досліджуваних внутрішньо переміщених осіб знижується активність. Активність особистості ВПО також пов'язана з емоцією «презирство»: чим менше почуття презирства відчуває ВПО, тим вищою є її активність. Було визначено, чим вищим є рівень депресії у досліджуваних ВПО, тим менше вони здатні дивуватися в режимі «тут і зараз»; чим вищим є рівень депресії, тим вищим є рівень страху, що відчуває ВПО.

Аналогічний аналіз кореляційних зв'язків, вивчених в групі місцевих мешканців показав, що чим краще самопочуття, тим вища міра радості досліджуваних, чим вища активність у досліджуваних, тим вищі показники радості або гніву. Настрій місцевих жителів також пов'язаний з індексом позитивних емоцій, індексом тривожно-депресивних проявів: чим вищі показники загального рівня позитивного емоційного відношення до ситуації навколо, тим вищим є настрій; а зростання тривожно-депресивних проявів веде за собою зниження настрою. Також встановлено, що чим вище рівень депресії, тим вищою є міра переживання горя.

Порівняльний аналіз результатів в досліджуваних групах показав, що досліджувані групи відрізняються між собою за усіма базовими емоціями: групи відрізняють між собою мірою рівня депресії, індексами позитивних та

негативних емоцій, індексом тривожно-депресивних проявів, емоціями: інтересом, радістю, здивуванням, горем, гнівом, відразою, презирством, страхом та соромом. За рештою показників: ситуативна та особистісна тривожність, активність, самопочуття, настрої внутрішньо переміщені особи не відрізняються від досліджуваних місцевих мешканців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адлер А. Наука жити. - М.: Література, Світ книги, 2004. - 58 с.
2. Анохін П.К. Емоції. -- Тексти під редакцією Вілюнас В.К., Гіппенрейтер Ю.Б. - М.: Гуманітарний видав. центр Владос, 2003. - 278 с.
3. Божович Л.И., Личность и ее формирование в детском возрасте. - СПб.: Питер, 2009. – 400 с.
4. Василюк Ф.Є. Психологія переживання. Аналіз подолання критичних ситуацій. - СПб.: ВД «Невський проспект», 2005. - 79 с.
5. Вілюнас В.К. Психологія емоційних явищ. - СПб.: Пітер, 2003. - 19 с
6. Выготский Л.С., Педагогическая психология / под ред. В.В. Давыдова. - М.: АСТ: Астрель, 2010. - 671с.
7. Выготский Л.С., Психология развития ребенка. - М.: Изд-во Смысл, Изд-во Эксмо, 2004. - 311с.
8. Гальперин, А. Я. Психология, как объективная наука / А. Я. Гальперин. – Воронеж : НПО Модек, 1998. – 88-93 с., 123 с.
9. Гулий Ю.І., Научитель О.Д., Полтавська А.І. Емоційний інтелект як чинник успішної професійної діяльності працівників пожежно-рятувальних підрозділів.- Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна. Серія: Психологія, N49, 2012.-189-192 с.
10. Додонов Б.І. Емоція як цінність. - Ростов н / Д.: Фенікс, 2002. - 79 с
11. Зеньковский В.В., Психология детства. - М.: Издательский центр «Академия», 1995. - 265с.
12. Эмоциональная сфера человека и ее регуляция http://медпортал.com/valeologiya_739/emotsionalnaya-sfera-cheloveka.html
13. Ермолаев О.Ю. Математическая статистика для психологов. Учебник. 2-е изд. испр./ О.Ю. Ермолаев. – М: Флинта, 2003. – 336 с.
14. Изард К.Е. Психология эмоций. - СПб.: Питер, 2003. - 384 с.
15. Ільїн Є.П. Емоції і почуття. - СПб.: Пітер, 2006. - 528 с.

16. Калинин В. К. Классификация волевых качеств / В. К. Калинин // Эмоционально-волевая регуляция поведения и деятельности. — Симферополь, 1983. — 215 с.
17. Кошалева А.Д., Эмоциональное развитие дошкольников. - М.: Издательский центр «Академия», 2003. - 176с.
18. Кузнєцова, М. А. Вольова регуляції діяльності: основні закономірності, етапи і механізми / М. А. Кузнєцова // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія, 2012. - № 43 (3). – 110-128 с.
19. Лебединский, В. В. Эмоциональные нарушения в детском возрасте и их коррекция / В. В. Лебединский, Е. Р. Баенская, М. М. Либлинг. – М : МГУ, 1990. – 197 с.
20. Леонтьев О.М. Потребы, мотивы і емоції. - Тексти під редакцією Вілюнас В.К., Гіппенрейтер Ю.Б. - М.: Гуманітарний видавничий центр Владос, 2003. - 278 с
21. Леонгард, К. Акцентуированніє личности / К. Леондарг. – М : Феникс, 2000. – 45-78 с., 144-156 с.
22. Люсин Д.В., Социальный и эмоциональный интеллект. - М.: Издательство «Институт психологии РАН», 2009. - 351с.
23. Маклаков А.Г. Загальна психологія: Підручник для вузів. - СПб.: Пітер, 2007. - 583 с.
24. Морозова, И. С. Личность и саморегуляция деятельности : учебное пособие по курсу «Общая психология» / И. С. Морозова. – Кемерово : КГУ, 2000. – 80 с.
25. Моросанова, В. И. Индивидуальные особенности осознанной саморегуляции произвольной активности человека / В. И. Моросанова // Весник Московского университета, 2010. - № 1. – 56-77 с.
26. Мухина В.С., Предметный мир как жизненное пространство личности. // Развитие личности. - 2003. - №2, с.227-234

27. Наследов А.Д. SPSS: Компьютерный анализ данных в психологии и социальных науках / А.Д. Наследов. – СПб.: Питер, 2005. – 416 с.
28. Научитель О.Д., Гулий Ю.І. Психологічна служба: в рисунках, таблицях, коментарях - : Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харк. авіац. ін-т", 2015. – 98 с.
29. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии / В.Д. Балин, В.К. Гайда, В.К. Гербаческий и др. – Под общей ред. А.А. Крылова, С.А. Маничева. – СПб.: Питер, 2006. – 560 с.
30. Практикум по психологии состояний: учебн. пособ. / Под ред. проф. А.О. Прохорова. – СПб: Речь, 2004. – 480 с.
31. Практическая психодиагностика. Методики и тесты / Ред-сост. Д.Я. Райгородский. – Самара: «Бахрах», 1998. – 672 с.
32. Рубинштейн, С. Л. Проблемы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – М : Педагогика, 1976. – 212 с.
33. Рубинштейн С.Л. Основы загальної психології. – 4-е видання. – Видавництво МДУ, 1998. - 582 с
34. Садіков Г.М., Гулий Ю.І., Бичко В.А., Цешевська Т.А. Структура емоційної сфери ІТ-фахівців із високим рівнем конкуренції як способу регулювання конфліктів. – Стаття періодики, с.56-63
35. Сборник психологических тестов. – Часть I: Пособие / Сост. Е.Е. Миронова. – Мн.: Женский институт ЭНВИЛА, 2005. – 155 с.
36. Смирнова Е.О., Дошкольник в современном мире. – М.: Дрофа, 2006. – 270с.

Додаток А

Індивідуальні результати за методикою Ізарда

Уважний	Зконцентрований	Зібраний	стан_насолюди	щасливий	радісний	здивований	Вражений	Шокований
2	1	2	1	3	1	3	4	4
3	1	2	1	2	1	2	5	3
2	1	3	1	3	1	3	4	4
2	1	2	2	1	2	1	3	4
1	3	3	3	2	3	2	4	3
3	2	3	2	3	2	3	4	4
1	2	2	5	3	5	3	4	4
1	1	4	1	4	1	4	5	3
1	1	3	1	3	1	3	3	4
2	1	2	1	3	1	3	3	5
3	1	3	1	2	1	2	3	4
2	2	1	1	3	1	3	3	4
1	3	2	2	1	2	1	4	3
1	2	3	3	2	3	2	5	3
2	5	3	2	3	2	3	4	3
3	1	4	5	3	5	3	4	4
2	1	3	1	3	3	3	5	2
4	1	2	3	2	3	2	2	3
3	1	3	1	2	2	5	3	4
5	1	2	1	1	4	1	4	3
2	3	4	1	1	3	1	3	4
2	2	3	2	1	2	1	4	3
3	2	2	3	1	3	1	3	4
2	1	3	2	2	1	1	4	4
1	2	4	1	3	2	2	4	5
1	1	3	1	2	3	3	3	4
2	2	4	1	3	3	3	4	3
3	1	3	3	2	3	2	3	3
1	1	4	1	2	2	5	4	3
1	2	3	1	1	3	4	4	4
4	3	4	5	5	2	5	2	1
5	4	4	3	3	4	4	2	2
3	5	4	4	4	4	5	3	1
4	4	4	4	4	4	5	2	3
4	2	5	4	4	3	3	2	1

4	3	5	5	5	4	4	2	2
5	4	4	3	3	3	4	3	3
3	4	3	3	3	4	4	1	1
3	4	3	3	3	5	3	3	2
3	3	4	5	4	3	4	4	1
4	5	4	3	5	2	5	2	1
5	3	4	4	4	4	4	3	1
4	3	4	4	2	4	5	3	1
4	5	3	4	3	4	5	3	1
3	5	4	5	4	3	3	2	1
2	3	4	3	4	4	4	2	3
5	2	5	3	4	3	4	2	2
5	4	4	3	3	4	4	1	2
5	4	5	5	4	5	3	1	2
4	4	5	3	5	3	4	3	1
4	3	3	4	4	2	5	2	1
3	4	4	4	2	4	4	1	1
4	3	4	4	3	4	5	1	2
4	4	4	5	4	4	5	2	1
4	5	3	3	4	3	3	1	1
5	4	4	3	4	4	4	3	1
2	4	5	3	3	3	4	2	1
3	3	4	4	5	4	4	1	1
4	5	3	3	4	5	3	1	1
4	4	4	4	4	4	5	3	1

Похмур ий	Сумн ий	зломлен ий	оскаженіл ий	гнівн ий	люти й	відчув_неприя знь	відчув_відр азу	відчув_оги ду
3	5	3	4	4	3	3	4	3
3	4	4	3	5	3	3	4	3
3	4	4	4	4	3	3	3	4
4	3	4	4	4	4	3	2	3
5	3	5	3	3	5	2	2	3
4	3	3	4	3	4	2	3	2
4	4	3	5	3	4	3	3	4
3	5	3	4	4	3	4	1	2
3	4	3	4	5	3	4	2	3
3	4	4	3	4	3	3	2	4
4	3	5	3	4	4	3	3	5
5	3	4	3	5	2	2	2	1

4	3	3	4	4	3	2	5	2
4	4	4	3	5	3	2	5	3
5	2	4	4	4	3	3	5	3
2	3	4	4	4	4	1	4	2
3	4	5	3	3	5	3	5	4
4	4	3	4	3	4	4	4	3
4	5	3	5	3	4	5	3	2
3	4	3	4	4	3	5	4	3
4	3	3	4	5	3	4	5	4
4	3	4	3	4	3	4	4	3
3	4	5	3	4	4	3	3	3
4	4	4	3	5	2	2	2	3
3	5	4	4	2	3	3	2	3
4	4	5	2	3	4	2	2	4
5	4	2	3	4	4	3	2	3
4	3	3	4	4	5	1	1	4
4	5	4	4	4	3	1	2	3
5	4	3	4	3	4	2	2	4
4	4	3	5	3	5	1	2	3
3	2	1	3	1	3	1	3	1
2	1	1	2	3	2	2	2	2
3	2	1	3	1	2	1	4	1
3	1	1	2	1	1	2	5	2
2	3	3	4	1	1	1	4	2
2	4	2	3	2	1	3	3	2
3	3	2	2	3	1	4	1	2
4	2	1	3	2	2	5	2	3
3	1	2	4	1	3	4	2	2
2	3	1	3	1	2	2	2	3
2	3	1	3	1	3	3	3	2
3	3	1	2	3	2	4	2	1
4	2	1	3	1	2	3	5	1
4	1	1	2	1	1	2	4	2
4	2	3	4	1	1	1	3	3
1	3	2	3	2	1	2	2	2
2	2	2	2	3	1	1	5	2
3	1	1	3	2	2	1	4	3
4	1	1	3	1	3	2	3	2
3	2	1	2	3	2	1	2	2
2	3	1	3	1	2	2	1	3

3	1	1	2	1	1	1	4	4
4	2	3	4	1	1	3	5	3
4	2	2	3	2	1	3	5	2
3	3	2	2	3	1	4	4	1
3	4	1	3	2	2	3	4	2
2	3	2	4	1	3	3	3	2
3	2	1	3	1	2	3	2	2
3	2	2	4	1	3	3	2	4

Презирливий	Зневажливий	гордовитий	зляканий	боязливий	стан_па ніки	соромязливий	боязкий	конфузливий	стан_ж алю
3	4	1	5	4	4	4	4	3	3
3	4	2	4	3	4	4	5	3	4
3	3	2	3	3	3	3	4	3	4
4	3	3	4	3	5	3	4	4	4
2	2	2	5	3	2	3	5	2	5
3	2	5	4	4	3	4	4	3	5
3	2	5	4	4	3	3	5	3	5
3	4	1	4	4	3	4	4	3	5
3	4	2	3	3	3	4	4	4	4
3	3	2	4	3	4	3	3	5	4
4	3	3	3	3	5	4	3	4	3
2	2	2	3	3	4	5	3	4	4
3	2	5	4	3	5	4	4	3	4
3	2	5	5	3	4	4	4	3	4
3	3	5	4	2	5	4	5	3	5
3	2	5	3	4	4	3	4	3	5
3	2	5	4	4	5	3	4	4	5
3	3	5	3	3	4	3	5	2	3
4	1	4	4	4	3	4	4	3	4
5	3	5	5	4	4	3	5	3	4
4	4	4	3	4	3	4	4	3	4
4	5	3	5	5	4	4	4	4	5
3	5	4	3	5	4	3	3	5	5
3	2	5	4	5	4	4	3	4	5
3	2	5	5	5	3	5	3	4	5
3	3	5	5	4	3	4	4	3	4
4	1	4	5	4	3	4	5	3	4
5	3	5	3	3	3	3	4	3	3
4	4	4	3	4	3	4	4	3	5

4	5	3	4	4	2	4	5	3	4
3	5	4	3	2	3	3	4	3	3
3	4	5	4	3	2	3	4	4	3
2	3	2	3	3	2	3	5	2	4
3	3	2	4	3	2	4	4	3	4
3	4	3	3	3	1	3	5	3	4
3	4	4	4	3	3	4	4	3	4
3	2	4	2	2	3	4	4	4	3
2	2	3	3	4	2	3	3	5	4
2	2	4	2	3	3	4	3	4	4
1	2	4	3	4	2	5	3	4	5
2	2	3	2	2	3	4	4	3	4
3	3	4	2	2	2	4	5	3	5
3	4	3	2	2	3	3	4	3	4
3	5	4	1	1	2	3	4	4	3
3	1	3	3	1	3	2	3	3	3
2	1	4	2	1	2	1	3	4	4
3	1	3	3	1	3	1	3	5	4
2	2	1	2	3	2	2	3	1	4
3	3	2	1	2	2	3	2	1	4
2	2	1	2	2	1	2	3	3	3
3	2	4	1	2	1	1	3	4	4
2	2	4	2	3	1	1	3	5	4
3	2	4	2	2	2	2	3	1	5
3	1	4	3	2	1	3	2	1	4
2	3	3	2	2	2	2	3	1	5
5	3	2	1	2	1	2	2	2	5
4	3	2	2	2	1	3	3	3	3
3	3	2	1	1	1	2	2	2	1
5	3	3	2	3	2	2	2	1	2
4	3	2	1	2	2	1	2	1	2

винуватий	стан_розкаяння	інд_позит_емоцій	інд_негат_емоцій	інд_трев_депрес_проявів
4	3	21	40	34
3	4	20	41	34
4	3	22	40	30
3	4	18	41	34
4	4	24	37	33
4	3	26	38	34
4	4	29	43	35

3	5	24	37	35
3	4	20	40	32
3	4	21	38	33
4	3	20	44	32
3	4	20	33	33
4	3	19	40	34
3	4	24	43	34
4	4	27	44	36
4	3	32	38	33
4	4	23	45	37
4	3	22	44	30
3	4	24	43	33
4	3	22	46	35
3	4	22	47	32
4	4	20	44	39
4	3	22	44	35
4	4	20	39	37
3	5	24	39	38
3	4	21	41	34
3	4	25	39	35
3	3	23	42	28
5	5	23	42	36
3	3	23	43	32
3	3	31	42	27
3	3	31	30	29
5	4	33	24	31
3	5	34	26	32
4	4	28	28	30
4	2	34	32	31
4	3	32	31	29
5	4	26	28	33
3	4	29	32	30
3	4	31	29	33
3	3	31	26	28
5	5	32	31	33
3	3	30	31	27
3	3	32	34	24
3	3	30	25	24
5	4	29	29	26
3	5	30	25	28

4	4	30	25	25
4	2	34	28	21
4	3	32	25	23
5	4	28	27	25
3	4	27	26	26
3	4	30	27	24
3	3	33	34	22
5	4	27	32	26
3	5	32	33	23
4	4	27	33	25
3	4	29	31	17
3	3	29	30	20
2	4	33	33	17

інтерес	радість	здивування	горе	гнів	відраза	презирство	страх	сором	Провина
5	5	11	11	11	10	8	13	11	10
6	4	10	11	11	10	9	11	12	11
6	5	11	11	11	10	8	9	10	11
5	5	8	11	12	8	10	12	11	11
7	8	9	13	11	7	6	10	10	13
8	7	11	10	11	7	10	11	11	12
5	13	11	11	12	10	10	11	11	13
6	6	12	11	11	7	8	11	11	13
5	5	10	10	12	9	9	9	12	11
5	5	11	11	10	9	8	11	11	11
7	4	9	12	11	11	10	11	11	10
5	5	10	12	10	5	6	10	12	11
6	5	8	10	11	9	10	12	11	11
6	8	10	12	11	10	10	12	11	11
10	7	10	11	11	11	11	11	12	13
8	13	11	9	12	7	10	11	10	12
6	7	10	12	11	12	10	13	11	13
7	8	7	11	11	11	11	10	10	10
7	5	12	12	12	10	9	11	11	11
8	6	8	10	11	12	13	13	11	11
9	5	8	10	12	13	12	10	11	11
7	5	8	11	10	11	12	14	12	13
7	7	8	12	11	9	12	12	11	12

6	5	9	12	10	7	10	13	11	13
7	6	11	12	9	8	10	13	12	13
5	6	10	13	9	8	11	12	11	11
8	7	10	11	11	8	9	12	12	11
7	8	8	10	13	6	13	9	10	9
6	5	12	13	11	6	12	10	11	15
6	5	12	12	11	8	12	10	12	10
11	12	8	11	13	6	12	8	10	9
13	10	8	6	7	5	12	9	11	9
12	12	9	4	7	6	7	8	10	13
12	12	10	6	6	6	8	9	11	12
11	11	6	5	4	9	10	7	11	12
12	14	8	8	6	7	11	10	11	10
13	9	10	8	6	8	9	7	12	10
10	10	6	8	6	7	7	9	11	13
10	11	8	7	7	10	8	8	11	11
10	12	9	6	8	8	7	9	12	12
13	10	8	6	6	7	7	7	11	10
12	12	8	6	7	8	10	6	12	15
11	10	9	7	7	7	10	7	10	10
12	11	9	7	6	9	12	4	11	9
12	12	6	6	4	8	7	7	8	9
9	11	9	9	6	7	7	5	8	13
12	10	8	6	6	6	7	7	9	12
13	10	7	6	6	8	5	7	6	12
14	14	6	5	7	8	8	5	6	10
13	11	8	6	7	7	5	5	8	10
10	10	8	6	7	5	9	4	8	13
11	10	6	6	6	6	8	6	9	11
11	11	8	5	4	9	9	6	6	12
12	13	8	9	6	11	8	6	6	10
12	10	5	8	6	10	8	6	6	14
13	11	8	8	6	9	10	4	6	13
11	9	7	8	7	9	9	5	9	11
10	13	6	7	8	8	8	3	6	8
12	12	5	6	6	7	11	7	5	8
12	12	9	7	8	9	9	5	4	8

Додаток Б

Індивідуальні результати за шкалою депресії Бека

Имя	Вік	стать	статус	ШД_Бека	рівень_депресії
ЕК	38	1	1	16	3
ІП	55	1	1	12	2
СВ	32	2	2	17	3
ЖО	62	1	1	21	4
ЛВ	49	1	1	12	2
КМ	29	2	2	13	2
ЛІ	33	2	2	11	2
ПО	52	2	1	9	1
ТО	31	2	1	12	2
ММ	62	2	1	17	3
КІ	33	1	2	19	3
ВА	41	1	1	20	4
ЮО	49	2	1	21	4
ЛВ	33	1	1	22	4
КВ	54	2	1	22	4
ПО	40	2	1	21	4
ГВ	55	2	1	17	3
СС	32	2	2	18	3
ПГ	34	2	1	19	3
СЮ	57	1	1	20	4
КО	28	2	2	20	4
ББ	31	1	1	21	4
ГВ	29	1	2	22	4
ІВ	27	1	2	22	4
КО	33	2	1	22	4
ЩЛ	27	2	2	16	3
ТА	39	2	2	15	2
МЛ	41	2	1	18	3
ЛЛ	46	2	1	14	2
МВ	44	2	1	14	2
КЮ	53	1	1	8	1
БВ	49	2	2	5	1
ШО	48	2	2	6	1
ТЛ	56	2	1	7	1
ЖН	54	2	1	8	1
ТЛ	45	2	2	12	2

ІВ	44	2	2	13	2
КО	43	1	1	14	2
ЩЛ	46	1	1	6	1
ТА	41	1	2	18	3
МЛ	60	2	1	12	2
ЛЛ	57	2	1	11	2
МВ	54	2	1	10	2
КЮ	53	2	1	7	1
ТО	55	1	1	9	1
ММ	57	2	1	8	1
КІ	52	2	1	4	1
ВА	48	2	1	5	1
ЮО	43	1	1	4	1
ЛВ	41	1	2	3	1
КВ	41	2	2	7	1
ПО	44	2	1	8	1
ГВ	47	2	1	9	1
СС	53	2	1	21	4
ПГ	55	2	1	16	3
КІ	28	1	2	5	1
ВА	39	1	1	8	1
ЮО	44	1	1	10	2
ЛВ	47	2	1	4	1
КМ	37	2	2	9	1

Індивідуальні результати за методикою вивчення ситуативної та
особистісної тривожності

Имя	Вік	стать	статус	група	СТ_Спілберг	ОТ_Спілбергер
ЕК	38	1	1	1	45	42
ІП	55	1	1	1	48	49
СВ	32	2	2	1	48	43
ЖО	62	1	1	1	47	41
ЛВ	49	1	1	1	48	39
КМ	29	2	2	1	47	45
ЛІ	33	2	2	1	49	50
ПО	52	2	1	1	52	49
ТО	31	2	1	1	49	47
ММ	62	2	1	1	52	50
КІ	33	1	2	1	47	59
ВА	41	1	1	1	52	48
ЮО	49	2	1	1	49	51
ЛВ	33	1	1	1	49	45
КВ	54	2	1	1	45	45
ПО	40	2	1	1	51	50
ГВ	55	2	1	1	52	45
СС	32	2	2	1	51	50
ПГ	34	2	1	1	44	42
СЮ	57	1	1	1	53	44
КО	28	2	2	1	48	33
ББ	31	1	1	1	55	40
ГВ	29	1	2	1	52	42
ІВ	27	1	2	1	51	42
КО	33	2	1	1	49	36
ЦЛ	27	2	2	1	45	42
ТА	39	2	2	1	48	49
МЛ	41	2	1	1	48	49
ЛЛ	46	2	1	1	48	43
МВ	44	2	1	1	47	41
КЮ	53	1	1	2	44	42
БВ	49	2	2	2	53	44
ШО	48	2	2	2	48	33
ТЛ	56	2	1	2	55	40
ЖН	54	2	1	2	52	42

ТЛ	45	2	2	2	51	42
ІВ	44	2	2	2	49	36
КО	43	1	1	2	45	42
ЦЛ	46	1	1	2	48	49
ТА	41	1	2	2	48	43
МЛ	60	2	1	2	47	41
ЛЛ	57	2	1	2	48	39
МВ	54	2	1	2	47	45
КЮ	53	2	1	2	49	50
ТО	55	1	1	2	52	49
ММ	57	2	1	2	49	47
КІ	52	2	1	2	52	50
ВА	48	2	1	2	47	59
ЮО	43	1	1	2	52	48
ЛВ	41	1	2	2	49	51
КВ	41	2	2	2	49	45
ПО	44	2	1	2	45	45
ГВ	47	2	1	2	51	50
СС	53	2	1	2	44	42
ПГ	55	2	1	2	53	44
КІ	28	1	2	2	48	33
ВА	39	1	1	2	55	40
ЮО	44	1	1	2	52	42
ЛВ	47	2	1	2	51	42
КМ	37	2	2	2	49	36

Додаток Г

Індивідуальні результати за методикою САН

Ім'я	Вік	стать	статус	група	самопочутт я	активніст ь	Настрій
ЕК	38	1	1	1	5	2	2
ІП	55	1	1	1	4	5	3
СВ	32	2	2	1	5	6	4
ЖО	62	1	1	1	6	7	3
ЛВ	49	1	1	1	3	6	2
КМ	29	2	2	1	4	5	4
ЛІ	33	2	2	1	5	5	3
ПО	52	2	1	1	6	5	1
ТО	31	2	1	1	5	6	2
ММ	62	2	1	1	5	7	3
КІ	33	1	2	1	5	3	4
ВА	41	1	1	1	4	4	5
ЮО	49	2	1	1	6	2	2
ЛВ	33	1	1	1	5	4	3
КВ	54	2	1	1	4	5	4
ПО	40	2	1	1	5	6	3
ГВ	55	2	1	1	6	5	2
СС	32	2	2	1	5	4	1
ПГ	34	2	1	1	4	5	3
СЮ	57	1	1	1	3	2	4
КО	28	2	2	1	5	3	5
ББ	31	1	1	1	7	4	3
ГВ	29	1	2	1	2	5	4
ІВ	27	1	2	1	4	6	3
КО	33	2	1	1	5	7	2
ЩЛ	27	2	2	1	6	1	1
ТА	39	2	2	1	5	7	4
МЛ	41	2	1	1	5	5	5
ЛЛ	46	2	1	1	4	4	6
МВ	44	2	1	1	3	3	5
КЮ	53	1	1	2	4	3	4
БВ	49	2	2	2	6	4	3
ШО	48	2	2	2	5	5	2
ТЛ	56	2	1	2	5	6	1
ЖН	54	2	1	2	3	2	3

ТЛ	45	2	2	2	2	5	4
ІВ	44	2	2	2	7	5	5
КО	43	1	1	2	5	5	6
ЦЛ	46	1	1	2	6	6	4
ТА	41	1	2	2	4	7	3
МЛ	60	2	1	2	5	1	4
ЛЛ	57	2	1	2	6	5	5
МВ	54	2	1	2	5	4	6
КЮ	53	2	1	2	6	4	1
ТО	55	1	1	2	4	4	3
ММ	57	2	1	2	5	4	4
КІ	52	2	1	2	6	4	5
ВА	48	2	1	2	3	4	4
ЮО	43	1	1	2	4	6	3
ЛВ	41	1	2	2	5	5	2
КВ	41	2	2	2	6	5	4
ПО	44	2	1	2	7	2	3
ГВ	47	2	1	2	2	3	2
СС	53	2	1	2	5	4	1
ПГ	55	2	1	2	6	3	3
КІ	28	1	2	2	5	3	2
ВА	39	1	1	2	4	5	3
ЮО	44	1	1	2	3	7	4
ЛВ	47	2	1	2	3	5	3
КМ	37	2	2	2	5	6	2